

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalouden koulutusohjelma

Juridiikka

2018

Satu-Janina Jounela

VAPAUTEEN KOHDISTUVAT PAKKOKEINOT

– Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalous | juridiikka

2018 | 46 sivua

Satu-Janina Jounela

VAPAUTEEN KOHDISTUVAT PAKKOKEINOT

- Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

Tämän opinnäytetyön aiheena ovat pakkokeinot, jotka kohdistuvat henkilön vapauteen. Pakkokeinoilla puututaan siis yhteen henkilön perusoikeuksista, eli vapauteen. Opinnäytetyön tavoitteena on tehdä helppolukuinen ja selkeä tietopaketti vapauteen kohdistuvista pakkokeinoista ja niihin liittyvästä sääntelystä. Tavoite on, että opinnäytetyön tekstistä löytää tarvitsemansa tiedon nopeasti ja helposti.

Opinnäytetyö on jaettu osiin. Pakkokeinoihin vaikuttavasta sääntelystä on kerrottu omassa luvussaan. Myös esitutkinnasta, sen vaiheista ja periaatteista on pyritty kertomaan kattavasti. Vapauteen kohdistuviin pakkokeinoihin eli kiinniottamiseen, pidättämiseen ja vangitsemiseen syvennytään enemmän. Lopussa pohditaan pakkokeinoihin liittyviä ongelmia ja esimerkiksi esitutinnan pituuden vaikutusta ihmisoikeuksiin.

ASIASANAT:

pakkokeinot, kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen, esitutkinta

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of business administration | Jurisprudence

2018 | 46 pages

Satu-Janina Jounela

COERCIVE MEASURES TARGETED AT FREEDOM

- Capture, arrest and imprisonment

The objective of this thesis is to discuss coercive measures targeted at a person's freedom. Coercive measures interfere with fundamental rights, such as freedom. The goal of is to make an easy-to-read information source about coercive measures and regulations affiliated with the measures. Another goal is to make the needed information easy to find quickly.

The thesis is divided in sections. The regulations that impact on the use of coercive measures are presented in their own chapter. Preliminary investigation, preliminary investigation's phases and preliminary investigations principles are also described comprehensively. The main focus is in coercive measures that are targeted at freedom i.e. capture, arrest and imprisonment. Finally the problems related to the use of coercive measures and the impact of the duration of preliminary investigation in human rights are also reflected.

KEYWORDS:

coercive measures, capture, arrest, imprisonment, preliminary investigation

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET	6
1 JOHDANTO	7
2 SÄÄNTELY	8
2.1 Yleistä	8
2.2 Pakkokeinolaki	9
2.3 Poliisilaki	13
2.4 Esitutkintalaki	17
2.5 Sääntelyn tulevaisuus	22
3 ESITUTKINTA	25
3.1 Esitutkinnasta yleisesti	25
3.2 Esitutkinnan vaiheet	27
3.3 Esitutkinnan periaatteet	29
4 VAPAUTEEN KOHDISTUVAT PAKKOKKEINOT	32
4.1 Yleistä	32
4.2 Rikosprosessuaaliset pakkokeinot	32
4.3 Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen jakaminen	33
5 KIINNIOTTAMINEN	34
5.1 Yleistä	34
5.2 Velvollisuus olla läsnä esitutkinnassa	34
5.3 Kiinnioton perusteet	35
6 PIDÄTTÄMINEN	38
6.1 Yleistä	38
6.2 Pidättämisen edellytykset	38
6.3 Pidättämisen yhteydessä tehtävät toimenpiteet	39
6.4 Pidätetyn vapaaksi päästäminen	40
6.5 Pidättämiseen liittyvät kiellot	40
7 VANGITSEMINEN	41
7.1 Yleistä	41

7.2 Vapaaksi päästäminen	41
7.3 Vangitsemisen edellytykset	42
7.4 Vangitsemisvaatimus	43
7.5 Vangitseminen ylemmän tuomioistuimen ratkaistavana	44

8 LOPUKSI	45
------------------	-----------

LÄHTEET	46
----------------	-----------

KUVIOT

Kuvio 1. Rikosprosessin vaiheet.	25
Kuvio 2. Esitutinnan vaiheet.	27
Kuvio 3. Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käytön tunnuspiirteet.	32
Kuvio 4. Poliisilaissa säädetyt kiinnioton perusteet.	35
Kuvio 5. Esitutkintalaissa säädetyt kiinnioton perusteet.	37

KÄYTETYT LYHENTEET

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
ETL	Esitutkintalaki 805/2011
EU	Euroopan Unioni
HE	Hallituksen esitys
KP-sopimus	Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus
PKL	Pakkokeinolaki 806/2011
PL	Suomen perustuslaki 731/1999
PoL	Poliisilaki 872/2011
PoLHaL	Laki poliisin hallinnosta 110/1992
PSL	Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta 841/2006
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997
RVL	Rajavartiolaki 578/2005
TL	Tullilaki 304/2016
TodKorvL	Laki valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista 666/1972
TVL	Tutkintavankeuslaki 768/2005

1 JOHDANTO

Valitsin opinnäytetyöni aiheeksi pakkokeinot, joita käytetään esitutkinnan eri vaiheissa ja ennen sitä. Olen rajannut pakkokeinot vapauden menettämiseen eli kiinniottamiseen, pidättämiseen ja vangitsemiseen. Pakkokeinojen avulla edistetään rikoksen selvittämistä ja estetään todisteiden hävittäminen. Pakkokeinot liittyvät myös poliisien jokapäiväiseen työhön. Pakkokeinojen käyttöön, eli kiinniottamiseen, pidättämiseen ja vangitsemiseen liittyy monia lakeja jotka sääntelevät viranomaisten toimintaa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä selkeä tiivistelmä pakkokeinoista, milloin ja miten niitä käytetään sekä niitä koskevasta sääntelystä. Vuonna 2011 esitutkinta- ja pakkokeinolaki uudistettiin ja lakeihin tuli monia muutoksia. Muutokset tulivat voimaan vuonna 2014. Vuoden 2019 alusta käyttöön tulee tutkinta-aresti ja tehostettu matkustuskielto. Uusien säännösten mukaan tuomioistuin voi määrätä rikoksesta epäillyn henkilön teknisillä välineillä valvottuun matkustuskieltoon ennen rangaistuksen tuomitsemista. Ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitsemisen jälkeen tuomittu voidaan vangitsemisen sijaan määrätä teknisillä välineillä valvottuun tutkinta-arestiin, jos tuomittu rangaistus on vähemmän kuin kaksi vuotta vankeutta.

Pakkokeinojen toteuttamiseen liittyy myös monia ihmisoikeuskysymyksiä, joiden suhdetta pakkokeinoihin käsittelem opinnäytetyössäni. Lähdeaineistona olen käyttänyt ajan tasalla olevaa sääntelyä, uusinta kirjallisuutta ja uusimpia julkaisuja aiheeseen liittyen. Opinnäytetyö rakentuu pakkokeinoja koskevasta sääntelystä sekä kiinniottamiseen, pidättämiseen ja vangitsemiseen perehtymisestä.

2 SÄÄNTELY

2.1 Yleistä

Esitutkinta – ja pakkokeinolaki kokivat muutoksia vuonna 2011. Sädökset tulivat voimaan vuonna 2014. Edellinen esitutkintalaki oli tullut voimaan vuonna 1989 ja huolimatta siitä, että sen voitiin katsoa olevan kattava säännös, oli tarvetta uudistukselle.¹ Kokonaisuuden säätämiseen johtanut esitys oli HE 222/2010. Uuden esitutkintalain sisältö on jaettu lukuihin, jotta kokonaisuuden hahmottaminen olisi helpompaa. Esitutkintalaki on jakautunut

- soveltamisalasäännöksiin (1 luku)
- esitutkintaan osallisiin (2 luku)
- esitutkinnan toimittamisen yleisiin säännöksiin (3 luku)
- esitutkintaperiaatteisiin ja esitutkintaan osallistuvien oikeuksiin (4 luku)
- esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän esitutkintayhteistyöhön (5 luku)
- läsnäoloon esitutkinnassa (6 luku)
- kuulusteluihin (7 luku)
- ryhmätunnistukseen (8 luku)
- esitutkinta-aineistoon (9 luku)
- esitutkinnan päättämiseen (10 luku) ja
- erinäisiin säännöksiin (11 luku)²

Uusi pakkokeinolaki on puolestaan jakautunut

- yleisiin säädöksiin (1 luku)
- kiinniottamiseen, pidättämiseen ja vangitsemiseen (2 luku)
- tuomioistuinmenettelyyn vangitsemisasioissa (3 luku)
- yhteydenpidon rajoittamiseen (4 luku)
- matkustuskieltoon (5 luku)
- vakuustakavarikkoon (6 luku)
- takavarikoimiseen ja asiakirjan jäljentämiseen (7 luku)
- etsintään (8 luku)

---

¹ HE 222/2010

² Rantaeskola, 2014 s. 23

- erityisiin tutkintakeinoihin liittyviin pakkokeinoihin (9 luku)
- salaisiin pakkokeinoihin (10 luku) ja
- erinäisiin säännöksiin (11 luku)

Myös poliisilain kokonaisuudistus täytäntöön pantiin samaan aikaan ja uudistus tuli voimaan vuonna 2014.

Pakkokeinolaki sekä esitutkintalaki ovat molemmat yleislakeja, jotka koskevat rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttämistä ja esitutinnan toimittamista. Pakkokeinojen tärkein tunnuspiirre on pakkokeinoilla puuttuminen yksilön lailla suojattuihin oikeushyviin eli etuuksiin. Pakkokeinojen käyttämisen edellytyksenä on epäilty rikos tai rikos. Pakkokeinojen käytön tarkoituksena on turvata häiriötön kulku rikosprosessille, varmistaa ja ottaa talteen todisteita prosessin kohteena olevasta rikoksesta, varmistaa sen oikeustilan palautuminen ennalleen, jota rikoksella on loukattu (restituutio), varmistaa vahingonkorvausvaateen täytäntöönpano joka perustuu rikokseen (reparaatio), varmistaa rikoksen tuottaman hyödyn poisottaminen sekä estää rikollisen toiminnan jatkuminen. Kaikissa rikosprosessin vaiheissa, muun muassa esitutinnan aikana ja syyttäjän syyteharkinnan aikana, on mahdollista käyttää pakkokeinoja.³

Koska esitutkinta- ja pakkokeinolaki ovat yleislakeja, esimerkiksi esitutkinta toimitetaan esitutkintalain mukaisesti, jollei jossain toisessa laissa ole toisin säädetty. Tavoitteena on ollut saada kyseiset yleislait niin kattavaksi kuin mahdollista, joten esitutkinta- ja pakkokeinolain keskeisimmistä säännöksistä ei näin ollen poiketa huomattavasti muissa säädöksissä. Pakkokeinolakia sekä esitutkintalakia täydentäviä säännöksiä löytyy muun muassa tutkintavankeuslaista, joka sääntelee vapautensa menettäneen kohtelusta ja laista poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta.⁴ Pakkokeinolaissa ja esitutkintalaissa olevia säännöksiä sovelletaan poliisin sekä muiden esitutkintaviranomaisten suorittamassa tutkinnassa.

2.2 Pakkokeinolaki

Pakkokeinolaki on yleislaki, joten sitä sovelletaan pakkokeinojen käytön edellytyksiin sekä käyttöön, ellei muualla laissa toisin säädetä. Toimenpiteitä, jotka on säädetty pakkokeinolaissa, käytetään esitutkinnassa epäillyn rikoksen oikeudelliseen selvittämiseen.

---

³ Helminen ym., 2014 s. 721-722

⁴ Helminen ym., 2014 s. 2-3

Edellytyksenä lain soveltamiselle on vähintään syytä epäillä- kynnys. Pakkokeinolaissa säädetyn suhteellisuusperiaatteen mukaisesti pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinojen käyttöä voidaan pitää puolustettavana huomioon ottaen tutkittavan rikoksen selvittämisen tärkeys, rikoksen törkeys sekä rikoksesta epäilyille tai muille pakkokeinojen käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat (PKL 1:1§,2§). Ennen pakkokeinojen käyttöä on siis suoritettava vertailua ja arvioitava, onko pakkokeinon käytöllä saavutettava etu järkevässä suhteessa keinon aiheuttamiin haittoihin. Näin ollen pakkokeinolaissa säädetty suhteellisuusperiaate voi joissakin tapauksissa rajoittaa esimerkiksi tutkimuspaikan eristämistä.⁵

Pakkokeinolain 1 luvun 3§:ssä on säädetty vähimmän haitan periaatteesta. Sen mukaan kenenkään oikeuksiin ei saa puuttua pakkokeinojen käytöllä enempää kuin on välttämätöntä käytön tarkoituksen saavuttamiseksi (PKL 1:3§). Henkilölle, joka joutuu pakkokeinojen kohteeksi, on siis tuotettava mahdollisimman vähän haittaa. Vähimmän haitan periaatteeseen liittyy myös se, että tarpeen mukaan toimenpiteiden kohteeksi joutuvaa tulisi kuulla harkittaessa edellytyksiä toimenpiteille. Hienotunteisuusperiaatteen mukaisesti käytettäessä pakkokeinoja on toimittava hienotunteisesti ja vältettävä aiheettoman huomion herättämistä. Hienotunteisuusperiaate vaikuttaa esimerkiksi vapautensa menettäneiden kohteluun. Vangittuja sekä pidätettyjä henkilöitä on suojattava haitalliselta julkisuudelta.

Pakkokeinolain 1 luvun 5§ käsittelee itseapua, eli rikoksen uhrin mahdollisuutta hankkia itse rikoksen kautta menetetty omaisuus takaisin. 5§:n 1:n momentin mukaan toimivaltaisen viranomaisen apuun on turvaututtava hankittaessa rikoksen kautta menetetty tai muuten kadotettu irtain omaisuus. Toimet omaisuuden takaisin ottamiseksi ovat kuitenkin sallittuja, jos omaisuus on rikoksen kautta menetetty ja toimiin omaisuuden takaisin ottamiseksi on ryhdytty välittömästi rikoksen tapahduttua tai menetetty omaisuus muissa tapauksissa otetaan takaisin siltä, joka pitää sitä oikeudettomasti hallussaan, eikä saatavilla ollut oikea-aikaista ja riittävää viranomaisapua (PKL 1:5§,1). Omaisuuden hankkimiseksi saa käyttää tarpeellisia voimakeinoja, mutta niitä on voitava pitää kokonaisuutena arvioiden puolustettavina (PKL 1:5§, 2).

Pakkokeinolain 2 luvussa on säädetty kiinniottamisesta, pidättämisestä sekä vangitsemisesta. Poliisimiehen kiinniotto-oikeuden mukaisesti poliisimies saa ottaa kiinni verek-

---

⁵ Rantaeskola ym., 2014

seltä tai pakenemasta tavatun rikoksesta epäillyn rikoksen selvittämistä varten. Poliisimies saa myös ottaa kiinni rikoksesta epäillyn, joka on määrätty vangittavaksi tai pidätettäväksi. Pidättämisen edellytysten täytyessä poliisimies saa ottaa kiinni rikoksesta epäillyn ilman pidätysmääräystä, jos pidättäminen voisi muuten vaarantua. Ilmoitus kiinniottamisesta on tehtävä viipymättä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle (PKL 2:1§). Pakkokeinolaissa säädetyn yleisen kiinniotto-oikeuden mukaan jokainen saa ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksesta epäillyn, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, lievä vahingonteko tai lievä petos. Jokainen voi myös ottaa kiinni sen henkilön, joka on viranomaisen antaman etsintäkuulutuksen mukaan pidätettävä tai vangittava (PKL 2:2§). Säännös koskee tilanteita, joissa ei ole henkilöerehdyksen vaaraa ja joissa syyllisyys on ilmeinen. Kiinniotetun luovutus poliisimiehelle on tehtävä viipymättä. Kiinniottaja saa käyttää kiinniottamisen toimittamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, jos kiinniotettava tekee vastarintaa tai pakenee. Voimakeinoja on kuitenkin voitava pitää kokonaisuutena arvostellen puolustettavina ottaen huomioon kiinniotettavan käyttäytyminen, rikoksen laatu ja tilanne.

Kiinniotetulle on viipymättä ilmoitettava kiinnioton syy. Euroopan ihmisoikeussopimuksen viidennen artiklan mukaisesti syy tulee ilmoittaa sillä kielellä, jota epäilty ymmärtää. Tavallisen kansalaisen käyttäessä yleistä kiinniotto-oikeutta kiinnioton syy olisi myös suotavaa ilmoittaa. Laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta (PSL 2:2§) säädetään kiinniottamisen ilmoittamisesta kiinni otetun läheiselle. Läheiselle ilmoittamista voidaan lykätä tai ilmoittaminen voidaan jättää kokonaan tekemättä, jos ilmoittamisesta voidaan katsoa olevan erityistä haittaa rikoksen selvittämislle (PKL 2:4§).

Pakkokeinolaissa säädettyjen pidättämisen edellytysten mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty voidaan pidättää, jos

- 1) rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta
- 2) rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja on syytä epäillä, että epäilty henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella
  - a. lähtee pakoan, karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa

- b. vaikeuttaa asian selvittämistä muuttamalla, hävittämällä, kätke-mällä tai turmelemalla todistusaineistoa taikka vaikuttamalla to-distajaan, asianomistajaan, rikoskumppaniin tai asiantuntijaan tai
- c. jatkaa rikollista toimintaa.

Epäilty voidaan myös pidättää, jos hän on tuntematon ja kieltäytyy antamasta nimeään tai osoitettaan tai antaa siitä virheellisen tiedon tai hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suo-messa ja on todennäköistä, että poistumalla maasta hän karttaa esitutkintaa, oikeuden-käyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa. Alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäillyn pidättäminen, vangitseminen sekä matkustuskieltoon määrääminen on kielletty (PKL 2:5§).

Ketään ei saa pidättää, jos pidättämisen voidaan katsoa olevan kohtuutonta asian laa-dun, rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi. Pidätetty on myös päästettävä vapaaksi heti, kun pidättämisen edellytyksiä ei enää ole. Viimeis-tään pidätetty on kuitenkin päästettävä vapaaksi vangitsemisvaatimuksen tekemistä var-ten säädetyn ajan kuluttua, jollei häntä vaadita vangittavaksi. Vapaaksi päästämistä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pakkokeinolain 2 luvun 9§:n mukaan pidät-tämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat muun muassa poliisiylijohtaja, keskusrikospoliisin päällikkö, rikosylikomisario ja rikoskomisario, tullirikostorjunnasta vastaavien yksiköiden päälliköt, tullipiirin päällikkö, rajavartiolaitoksen päällikkö, rajavartioston ja merivartioston komentaja ja apulaiskomentaja sekä syyttäjä. Puolustusvoimien pidättämiseen oikeute-tuista virkamiehistä on säädetty erikseen laissa (PKL 2:9§). Jos rikoksesta pidätettynä tai vangittuna ollut henkilö on päästetty vapaaksi, häntä ei saa pidättää uudelleen sa-masta rikoksesta sellaisen seikan nojalla, joka on ollut viranomaisen tiedossa sen päät-täessä pidättämisestä tai vangitsemisesta (PKL 2:8§).

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty voidaan määrätä vangittavaksi. Jos vangitsemi-seen on 5 §:n 1 momentissa säädetty edellytykset ja vangitsemisen katsotaan olevan lisäselvityksen vuoksi hyvin tärkeää, epäilty voidaan vangita, vaikka epäilyyn ei olisi to-dennäköisiä syitä. Alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyä ei kuitenkaan saa vangita. Tuomioistuin voi määrätä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun syyttäjän tai rangaistusta vaatineen asianomistajan vaatimuksesta vangittavaksi tai pi-dettäväksi vangittuna, jos 1) tuomittu on rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta, 2) tuomittu rangaistus on vähemmän kuin kaksi vuotta vankeutta mutta vähintään yksi vuosi

vankeutta on todennäköistä, että tuomittu karttaa rangaistuksen täytäntöönpanoa tai jatkaa rikollista toimintaa ja 3) tuomittu rangaistus on vähemmän kuin yksi vuosi vankeutta ja tuomitulla ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että tuomittu poistumalla maasta karttaa rangaistuksen täytäntöönpanoa tai hänet on tuomittu yhdellä tai useammalla päätöksellä vankeusrangaistukseen useista lyhyin väliajoin suoritetuista rikoksista ja vangitseminen on tarpeen samanlaisen rikollisen toiminnan estämiseksi (PKL 2:1§;1).

Ketään ei myöskään saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, jos se olisi kohtuutonta asian laadun taikka rikoksesta epäillyn tai tuomitun iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi. Kohtuuttomuus on arvioitava vangitsemisvaatimusta tehtäessä ja kohtuuttomia olosuhteita arvioitaessa on huomioitava tutkittavana olevan rikoksen laatu (PKL 2:1§;3).

Tuomioistuinmenettelystä vangitsemisasiossa on kerrottu jäljempänä. Pakkokeinolain muissa luvuissa on säädetty muun muassa yhteydenpidon rajoittamisesta, matkustuskiellosta, vakuustakavarikosta, takavarikoimisesta ja asiakirjan jäljentämisestä, etsinnästä, erityisiin tutkintakeinoihin liittyvistä pakkokeinoista, salaisista pakkokeinoista sekä erinäisistä säännöksistä.

2.3 Poliisilaki

Lainsäädännössä sanalla ”poliisi” tarkoitetaan poliisiorganisaatiota kokonaisuudessaan tai siihen kuuluvaa viranomaisyksikköä. Poliisin palveluksessa olevaa, virkasuhteista henkilöä, jolle lainsäädännössä on annettu oikeus käyttää poliisille kuuluvia toimivaltuuksia, kutsutaan poliisimieheksi. Poliisin tehtävät on jaettu neljään eri osaan; 1. Kenttätöimintaan (yleisen järjestyksen sekä turvallisuuden ylläpito), 2. Rikostorjuntaan (toiminta, joka ennaltaehkäisee rikoksia, rikosten paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen), 3. Poliisin lupahallintoon (lupien myöntäminen, luvanvaraisen toiminnan valvominen) ja 4. Muihin tehtäviin (kadonneiden etsiminen, virka-apu asiat).⁶ Poliisilaki on puolestaan jaettu yleisiin säännöksiin (1 luku), yleisiin toimivaltuuksiin (2 luku), turvataarkastukseen poliisin toimitiloissa (3 luku), tekniseen valvontaan ja tiedonsaantioikeuk-

---

⁶ Helminen ym., 2012, s.1-4

siin (4 luku), salaisiin tiedonhankintakeinoihin (5 luku), poliisitutkintaan (6 luku), vaitiolo-velvollisuuteen ja vaitiolo-oikeuteen (7 luku), vahingonkorvaukseen ja palkkioon (8 luku) ja erinäisiin säännöksiin (9 luku).

Poliisitoimintaa sääntelee pääasiassa poliisilaki (PoL). Poliisilakia uudistettiin samaan aikaan pakkokeino- ja esitutkintalakien kanssa. Poliisin organisaatiota sekä organisaatioyksiköiden tehtäviä ja poliisimiehen virkamiesoikeudellista asemaa koskevat säännökset löytyvät laista Poliisin hallinnosta (PoLHall). Poliisitoimintaa sääntelee myös laki Poliisiammattikorkeakoulusta.

Poliisin tehtävät on määritelty poliisilain ensimmäisessä luvussa. Lain mukaan poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Lisäksi poliisi toimii yhteistyössä muiden viranomaisten, yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja tekee kansainvälistä yhteistyötä. Poliisin tehtäviin kuuluu myös lupahallintoon liittyvät tehtävät sekä sille laissa erikseen säädetyt tehtävät. Poliisin on myös annettava tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua jokaiselle ja ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi, jos on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi (PoL 1:1§). Valtion ylimpien toimielinten toimintaedellytysten varmistaminen ja demokraattisen yhteiskuntarakenteen suojaaminen kuuluvat oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseen. Yleinen järjestys ja turvallisuus ei kuitenkaan ole tarkasti määriteltävä käsite, vaikka sille voidaan antaa tiettyjä tunnusmerkkejä. Käsitys yleisen järjestyksen ja turvallisuuden vastaisuudesta vaihtelee paikan ja ajan mukaan. Myös yhteiskunnan sekä kansalaisten moraalikäsitusten muuttuminen vaikuttaa käsitykseen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden vastaisuudesta.⁷

Poliisille on annettu poliisilaissa toimivaltuuksia, joilla voidaan puuttua esimerkiksi henkilön ruumiilliseen koskemattomuuteen tai vapauteen. Toimivaltuus tarkoittaa keinoa, jota poliisimies on oikeusjärjestyksen mukaan oikeutettu käyttämään toteuttaessaan tehtäviä, jotka kuuluvat lain mukaan poliisille. Perus- ja ihmisoikeuksien kannalta on tärkeää, että sääntely on täsmällistä ja virkatoimet ja niihin oikeutetut virkamiehet on säännelty tarkasti. Poliisilain mukaan poliisin on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista

---

⁷ Helminen ym., 2012, s.57

se, joka parhaiten edistää kyseisten oikeuksien toteutumista. Tämä säännös koskee kaikenlaista poliisitoimintaa ja myös esitutkintaa, sillä esitutkintalaissa ei ole erikseen säädetty perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta (PoL 1:2§). Ristiriitatilanteissa tulee noudattaa perus- ja ihmisoikeusmyönteistä laintulkintaa. Ristiriitatilanne voi olla muun muassa tilanne, jossa vastakkain ovat edullinen ja nopea menettelytapa sekä henkilön perus- ja ihmisoikeuksia edistävä toiminta.⁸

Poliisilaissa määritellyn suhteellisuusperiaatteen mukaisesti poliisintoimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, kiireellisyyteen, vaarallisuuteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, terveyteen, ikään sekä muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin ja muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin (PoL 1:3§). Vähimmän haitan periaatteen mukaan poliisi ei saa toimenpiteillä puuttua kenenkään oikeuksiin tai aiheuttaa kenellekään suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Tehtäessä poliisitoimia, joilla puututaan henkilön oikeusasemaan tai oikeuksiin, tulee ottaa huomioon suhteellisuusperiaate (PoL 1:4§). Suhteellisuusperiaate edellyttää tilanteen monipuolista arviointia. Vähimmän haitan periaatetta tulee noudattaa myös pakkokeinojen käytössä sekä esitutkinnassa. Toimenpiteen tarpeellisuus on arvioitava ja vaatimus on, että vallan käyttö on oikeutettua, jos se on omiaan johtamaan poliisin tavoittelemaan tulokseen.

Tarkoitussidonnaisuuden periaatteen mukaisesti poliisi saa käyttää toimivaltuuttaan vain säädettyyn tarkoitukseen. Poliisitoiminnassa voidaan joutua puuttumaan voimakkaasti henkilön oikeusasemaan. Tästä johtuen poliisitoiminnassa on oltava ehdoton lainmukaisuuden vaatiminen. Poliisi saa siis käyttää valtuuksiaan jokaisen tehtävän yhteydessä vain ja ainoastaan kyseiseen tehtävään nimenomaisesti liittyviin tarkoituksiin. Valtuuksia saa käyttää vain siihen tarkoitukseen johon ne on tarkoitettu. Poliisin toimivallan on aina perustuttava nimenomaiseen säännökseen ja perustuslain 2§:n 3 momenttiin, jossa on säädetty, että julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin (PoL 1:5§). Toimivallalla tarkoitetaan lain normeihin perustuvaa mahdollisuutta puuttua jonkun asemaan oikeudellisesti merkityksellisellä tavalla riippumatta siitä, olisiko ilman valtuutta puuttuminen rangaistava teko tai ei.⁹

---

⁸ Rantaeskola ym., 2014, s. 27

⁹ Helminen ym., 2014 s.179

Henkilön vapautteen kohdistuvan toimenpiteen peruste on ilmoitettava toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle tai hänen edustajalleen niin pian kuin se on mahdollista henkilön tila ja muut olosuhteet huomioon ottaen (PoL 1:7§;1). Jollei laissa ole toisin säädetty, myös muun kuin vapautteen kohdistuvan toimenpiteen kohteena olevalla henkilöllä on oikeus saada tieto toimenpiteen perusteista niin pian kuin se on mahdollista vaarantamatta toimenpiteen suorittamista (PoL 1:7§;2). Poliisilaissa oleva toimenpiteen perusteiden ilmoittamista koskeva säännös on siis jaettu kahteen ”tilanteeseen” riippuen siitä, koskeeko ilmoitus henkilön vapautteen liittyvää toimenpiteen perustetta vai onko kyseessä muu poliisitoimi. Velvollisuus tehdä ilmoitus koskien muuta toimenpidettä edellyttää kyseessä olevan henkilön tai tämän edustajan pyyntöä. Vapautteen koskevasta toimenpiteestä on kuitenkin aina tehtävä ilmoitus. Toimenpiteestä ilmoittamisesta on erityisiä säännöksiä esimerkiksi pakkokeinolaissa koskien salaisia pakkokeinoja, jotka on otettava huomioon.¹⁰

Poliisimiehen on toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle ilmaistava tarpeen tullessa olevansa poliisimies ja esitettävä virkamerkkinsä pyynnöstä, jos se on mahdollista vaarantamatta toimenpiteen suorittamista. Virkatoimen suorittanut poliisimies on myös oltava yksilöitävissä (PoL 1:8§).

Poliisi on viranomainen, jolla on mahdollisuus vaikuttaa kansalaisten oikeusasemaan. Poliisin toimivaltajärjestelmän lähtökohtana on se, että viranomaisilla on valtaa vain silloin, kun perusteet ilmenevät oikeusjärjestyksestä. Poliisilla on monia yksittäisiä toimenpidetyyppejä, joissa poliisimies voi käyttää toimivaltuuksia. Yksi niistä on henkilöllisyyden selvittäminen. Poliisilaissa olevan säännöksen mukaan poliisimiehellä on yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa. Poliisimiehellä on myös oikeus selvittää henkilöllisyys henkilötuntomerkkien perusteella. Henkilöllisyyden selvittämiseksi poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö, joka kieltäytyy antamasta tietoja tai antaa todennäköisesti virheellisen tiedon, jos kiinniottaminen on välttämätöntä henkilöllisyyden selvittämiseksi. Kokonaistilannetta on tarkasteltava siitä näkökulmasta, onko asianomaisen henkilön tai hänen seurassaan olevien henkilöiden ilmoitusta asianomaisen henkilöllisyydestä syytä uskoa. Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tarvittavat tiedot on saatu, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua

---

¹⁰ Rantaeskola ym., 2014, s. 37

kiinniotosta (PoL 2:1§). Jos henkilöllisyyttä ei saada selville 24 tunnin aikana, muun lain-säädännön antamat edellytykset kiinni pitämiseksi tulevat mahdollisiksi.¹¹

Poliisilain 2 luvun 2§:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus ottaa henkilö kiinni hänen suojaamiseen henkeä, ruumiillista koskemattomuutta, turvallisuutta tai terveyttä välittömästi uhkaavalta vaaralta, jos henkilö ei kykene pitämään huolta itsestään eikä vaaraa voida muuten poistaa tai henkilöstä huolehtia muilla keinoin. Kyseistä säännöstä on kuitenkin tulkittava ahtaasti edellytyksenä kiinniottamiselle, sillä kiinniottaminen sekä säilössä pitäminen puuttuvat ihmisten perusoikeuksiin. Kiinni otetun ollessa alaikäinen, on hänet viipymättä luovutettava huoltajalleen tai lastensuojeluviranomaiselle. Täysi-ikäisen kiinni otetun tulee antaa poistua heti, kun kiinniottamisen tarve on lakannut, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluessa. Päihtyneiden ja ilmeisesti mielisairaahan henkilön hoitoon toimittamisesta säädetään päihtyneiden käsittelystä annetusta laissa ja mielen-terveyslaissa (PoL 2:2§).

2.4 Esitutkintalaki

Esitutkintalakia sovelletaan rikoksen esitutkintaan. Rikoksen esitutkinta on toimitettava esitutkintalain mukaisesti, jollei laissa ole erikseen toisin säädetty (ETL 1:1§,1). Esitutkintalaki koskee epäillyn rikoksen oikeudellista selvittämistä ja se on yleislaki. Esitutkintaviranomaisten tiedonhankinnasta sekä pakkokeinojen käytöstä on muuten voimassa, mitä niistä säädetään erikseen laissa (ETL 1:1§:2). Pakkokeinojen käytöstä on säädetty muun muassa rajavartiolaissa (RVL) ja tullilaissa (TL). Esitutkintaviranomaisen tiedonhankinnasta on säädetty poliisilaissa.

Esitutkinnassa selvittettäviä asioita ovat:

- 1) asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, rikoksen teko-olosuhteet, rikoksella aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat
- 2) rikoksella saadun omaisuuden palauttamisen mahdollisuudet ja mahdollisuudet rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi
- 3) asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos asianomistaja on pyytänyt syyttäjää ajamaan vaatimustaan

---

¹¹ Helminen ym., 2014, s.598

- 4) asianomistajan suostumus kirjalliseen menettelyyn ja se, aikooko rikoksesta epäilty suostua asian käsittelemiseen kirjallisessa menettelyssä.

Esitutinnan aikana asia on valmisteltava siihen kuntoon, että syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen on mahdollista suorittaa asianmukaisesti ja että todistelu on mahdollista ottaa pääkäsittelyssä vastaan yhdellä kertaa, tai asia voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä (ETL 1:2§).

Esitutkinnassa selvitetään, onko rikosta tehty ja onko riittävää aihetta mahdollisen syytteen nostamiseen. Näin ollen esitutinnan lopputuloksena voi olla, että selvitetty teko ei täytä minkään rikoksen tuntomerkkejä tai todetaan, että rikoksesta epäilty ei ole syyllistynyt mihinkään tekoon, joka olisi rangaistava. Esitutinnan tärkein selvitettävä asia onkin, onko rikokseksi epäilty teko tai laiminlyönti rikos ja kuka tai ketkä ovat siihen syyllistyneet tai ovat osallisina. Esitutkintalain 2§:ssä oleva ilmaisu ”asian laadun edellyttämällä tavalla” liittyy esitutinnan tehokkaan toimittamisen vaatimukseen. Esitutinnan tehokkaan toimittamisen vaatimus tarkoittaa, että on pyrittävä keräämään kohtuudella saatavissa oleva ja riittävä selvitys niin epäiltyä vastaan kuin hänen puolestaankin. Selvittäminen asian laadun edellyttämällä tavalla on siis riittävien voimavarojen osoittamista esitutkintaan.¹² Esitutkinnan tehokas toimittaminen on myös asianomistajan oikeussuojakeino. Nopealla käsittelyllä ei kuitenkaan saa vaarantaa rikoksesta epäillyn mahdollisuuksia järjestää puolustustaan. Esitutkinnan tehokkaasta toimittamisesta suhteessa asian laatuun nouseekin kysymys ristiriidasta asianomistajan sekä rikoksesta epäillyn oikeuksien kesken. Tutkinnan kiirehtiminen ei saa vaikuttaa kielteisesti asianosaisten oikeuksiin.¹³ Asianosaisella tarkoitetaan asianomistajaa, rikoksesta epäiltyä ja muuta henkilöä, jonka etuihin, oikeuksiin tai velvollisuuksiin rikos ja sen selvittäminen voivat vaikuttaa.

Esitutkintalaissa on säädetty, että esitutkinnan toimittaa poliisi, joka on yleinen esitutkintaviranomainen. Erityisiä esitutkintaviranomaisia ovat lisäksi tulli-, rajavartiolaitos- sotilasviranomaiset, joiden esitutkintatoimivallasta on säädetty muun muassa rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa. Esitutkintaan osallistuu myös syyttäjä (ETL 2:1§). Esitutkintaviranomaista ja esitutkintavirkamiestä koskevat säännökset eivät koske syyttäjää. Esitutkintalaki kuitenkin antaa syyttäjälle esitutkintaa koskevat toimivaltuudet sekä mahdol-

---

¹² Helminen ym., 2014, s. 320-322

¹³ Rantaeskola ym., 2014 s. 31

listaa syyttäjän osallistumisen esitutkintaan. Syyttäjän mahdollisuus osallistua esitutkintaan ja asema on huomioitu monissa esitutkintalain säännöksissä, esimerkiksi esitutkintalain 8 luvun 3§:n 2 momentissa ja 9 luvun 4§:n 3 momentissa.¹⁴ Esitutkintaan osallisena ovat myös tutkija ja tutkinnanjohtaja. Tutkinnanjohtaja on esitutkinnan johtaja, joka valvoo, että esitutkinta suoritetaan lainmukaisesti ja oikein. Pakkokeinojen käytöstä ja esitutkinnan tilannetta koskevien tietojen antamisesta asianosaiselle päättää tutkinnanjohtaja. Päätösvalta pakkokeinojen käytöstä voi poikkeuksellisesti olla myös poliisimiehellä. Tutkinnanjohtaja ei tavallisesti itse osallistu tutkintaan. Tutkija puolestaan suorittaa tutkinnanjohtajan valvonnan ja johdon alaisena kuulustelut sekä muut esitutkintatoimenpiteet jotka koskevat epäiltyä rikosta sekä toteuttaa tutkinnanjohtajan antamat määräykset ja suorittaa muut tutkijalle lain mukaan kuuluvat toimenpiteet. Esitutkintatoimenpide on esitutkintavirkamiehen suorittama ETL:n mukainen toimenpide, jolla pyritään ETL:n 1:2§:n mukaisen esitutkinnassa selvitetävän asian selvittämiseen. Esitutkintaviranomaisen velvollisuuksia ja tehtäviä koskevat säännökset koskevatkin eniten tutkijoita, jotka pääosin vastaavat tutkintatoimenpiteiden suorittamisesta säännöksen mukaan.¹⁵ Erityisesti tutkintajärjestelyistä on säädetty esitutkintalain 2 luvun 4§:ssä.

Esitutkinnassa asianosaisia ovat:

- 1) asianomistaja
- 2) rikoksesta epäilty
- 3) muu henkilö, jonka oikeuksiin, etuihin tai velvollisuuksiin rikos ja sen selvittäminen voivat vaikuttaa

Soveltuvin osin asianosaisia koskevia säännöksiä sovelletaan asianosaisen huoltajaan tai edunvalvojaan, asianosaisena olevan oikeushenkilön lakimääräiseen toimielimeen tai muuhun johtoon kuuluvaan edustajaan taikka muun asianosaisen lailliseen edustajaan. Tutkinnanjohtaja päättää tarpeen vaatiessa onko henkilöä pidettävä asianosaisena (ETL 2:5§). Asianosainen saa halutessaan käyttää avustajaa esitutkinnassa (ETL 4:10§). Tutkinnanjohtajan, tutkijan sekä muun esitutkintaviranomaisen esteellisyydestä ja esteellisyysperusteista on säädetty ETL:n 2 luvun 7-8§:ssä. Esteellisyyssäännökset, jotka ovat esitutkintalaissa koskevat myös pakkokeinojen käyttämistä esitutkinnan aikana.

Lainsäädännössä ei ole yleisesti määritelty sitä, kuka on asianomistaja. Asianomistajan voidaan kuitenkin katsoa olevan luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, joka on rikoksella

---

¹⁴ Rantaeskola ym., 2014 s. 48-49

¹⁵ Rantaeskola ym., 2014 s. 54-56

loukatun vaarannetun oikeushyvän haltija tai se, jolle on välittömästi syntynyt rikoksen kautta yksityinen oikeudellinen vaade ja oikeus vaatia rangaistusta rikoksesta epäillylle. Asianomistaja-asema voi olla myös omasta aloitteesta tapahtuva (ETL 7:2§), esimerkiksi internet-petoksissa. Asianomistajalle on ilmoitettava asianomistaja-asemasta, totuusvelvollisuudesta sekä perättömästä lausumasta säädetystä rangaistusuhasta. Laissa säädetyn totuusvelvollisuuden mukaisesti asianomistajan on pysyttävä totuudessa tehdesään selkoa tutkittavasta asiasta ja vastatessaan esitettyihin kysymyksiin (ETL 7:6§). Asianomistaja voidaan lain mukaan tuomita perättömästä lausumasta, jos asianomistaja antaa väärän tiedon asiassa tai ilman laillista syytä salaa siihen kuuluvan seikan (RL 15:2§). Asianomistajalla ei ole niin sanottua oma-aloitteista ilmaisovelvollisuutta kuin todistajalla on. Asianomistajan ei tarvitse vastata kysymykseen eikä kertoa asioita vasten omaa tahtoaan, mutta jos hän oma-aloitteisesti kertoo jotakin, on hänen pysyttävä totuudessa.¹⁶

Asianomistajalla on oikeus (ETL 4:18§);

- 1) käytettävissä oleviin tukipalveluihin
- 2) oikeudenkäyntiavustajaan tai tukihenkilöön (edellytykset ROL, 2 luku)
- 3) maksuttomaan oikeusapuun ja avustajaan (edellytykset oikeusapulaki)
- 4) oikeus tulkkaukseen ja olennaisten asiakirjojen käännöksiin (edellytykset ETL 4:13§, ROL 6a:3§)
- 5) esittää yksityisoikeudellinen vaatimus syyteasian yhteydessä ja mahdollisuus siihen, että syyttäjä ajaa vaatimusta (edellytykset ROL 3:9§)
- 6) käytettävissä oleviin keinoihin asianomistajan suojelemiseksi terveyteen tai turvallisuuteen kohdistuvalta uhalta
- 7) saada tieto päätöksestä, joka koskee esitutinnan toimittamista jättämistä, lopettamista tai päättämistä saattamatta asiaa syyttäjän ajettavaksi tai syyttämättä jättämistä
- 8) korvaukseen valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista (edellytykset TodKorvL)
- 9) saada tieto asian käsittelystä, tuomioistuinkäsittelyn ajasta, paikasta sekä rikosasiasta annetusta tuomiosta

---

¹⁶ Rantaeskola ym., 2014, s.38

EU:n rikosuhridirektiivin (2012/29/EU) mukaisesti rikosten uhrin on tunnustettava uhreiksi ja heitä on kohdeltava hienotunteisesti, kunnioittavasti ja ilman syrjintää. Rikosten uhreilla on myös annettava tietoa erilaisista tukipalveluista helposti ymmärrettävällä kielellä ja selkeästi. Uhrien on myös saatava tietoa oikeuksistaan ja omasta tapauksestaan ymmärrettävällä tavalla. Erityisen haavoittuvassa asemassa ja tilanteessa oleville henkilöille on annettava suojelua ja erityistä tukea. Uhrit voivat myös halutessaan osallistua oikeudenkäyntiin ja saavat siihen apua.¹⁷

Asianomistajan tekemä yksityisoikeudellinen vaatimus on selvitettävä esitutkinnassa, jos kyseinen asianomistaja on pyytänyt syyttäjää ajamaan vaatimusta. Mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi asianomistajalle ja mahdollisuudet asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöön panemiseksi tulee selvittää esitutkinnan aikana.¹⁸

Esitutkinnassa keskeisin asia on saattaa syyteharkintaan sen kyseisen henkilön menettely, jonka epäillään tehneen rikoksen. Vaikka henkilön asema ja menettely voi olla joskus täysin selvä, alkuvaiheessa ei aina välttämättä ole tiedossa kehen epäily tullaan kohdistamaan. Nimitystä ”rikoksesta epäilty” käytetään henkilöstä, jota epäillään rikokseen syylliseksi toimitetun tutkinnan perusteella. Epäillyllä on asianosaisen asema niin oikeudenkäynnissä kuin esitutkinnassakin. Rikoksesta epäiltyä tulee kohdella esitutkinnassa syyttömänä (ETL 4:2§). Syyttömyysolettama on myös kansainvälisissä sopimuksissa (EIS-artikla, KP-sopimuksen artikla).

Rikoksesta epäillyllä tai syytetyllä on itsekriminointisuoja, eli oikeus olla edistämättä oman syyllisyyden selvittämistä. Epäillyllä on myös oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Rikoksesta epäillyllä ja syytetyllä on oikeus (ETL 4:16§);

- 1) käyttää valitsemaansa avustajaa
- 2) puolustajaan (edellytykset ROL 2:1§)
- 3) maksuttomaan oikeusapuun ja avustajaan (edellytykset oikeusapulaki)
- 4) saada tieto rikoksesta, josta häntä epäillään, sekä tieto rikosepäilyä koskevista muutoksista

---

¹⁷ EU direktiivi 2012/29/EU

¹⁸ Rantaeskola ym., 2014, s. 39-40

- 5) tulkkaukseen ja olennaisten asiakirjojen käännöksiin (edellytykset ETL 13§, PKL 2:16§ ja 3:21§ sekä ROL 6a:3§)
- 6) vaieta ja olla muutoinkin myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen

Esitutkintatoimenpiteiden kohdistuessa henkilöön, on kyseiselle henkilölle ilmoitettava mahdollisimman pian hänen asemansa esitutkinnassa. Ilmoittamisvelvollisuus koskee myös asemassa tapahtuvia mahdollisia muutoksia. Mikäli henkilön asema esitutkinnassa on epäselvä, henkilöä voidaan kohdella esitutkinnassa kuultavana (ETL 4:9§).

Esitutkintalain muissa luvuissa on säädetty esitutkinnan toimittamisen yleiset säännökset, esitutkintaperiaatteet, esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän esitutkintayhteistyöstä, läsnäolosta esitutkinnassa, kuulusteluista, ryhmätunnistuksesta, esitutkinta-aineistosta, esitutkinnan päättämisestä ja erinäisistä säännöksistä.

2.5 Sääntelyn tulevaisuus

Lainsäädäntö muuttuu jatkuvasti. Tämän opinnäytetyön tekemisen aikana pakkokeinolain tulevat lainmuutokset vahvistettiin. Lainmuutosten voimaantulo vahvistettiin 30.1.2018.¹⁹ Muutokset tulevat voimaan vuoden 2019 alussa, mutta koska muutokset liittyvät olennaisesti opinnäytetyöni aiheeseen on tulevista muutoksista hyvä mainita ja kertoa mitä muutokset pitävät sisällään.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti pakkokeinolain 2 luvun otsikko muutetaan muotoon kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti (ennen kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen). Lakimuutoksen mukaan vangitsemisen ja vangittuna pitämisen sijaan tuomittu voidaan 12§:n 1 momentin 2 ja 3 kohdissa tarkoitetuissa tilanteissa määrätä tutkinta-arestiin, mikäli matkustuskielto on riittämätön pakkokeino. Jos vastaaja on vapaana, hänet saadaan määrätä tutkinta-arestiin vain syyttäjän tai rangaitusta vaatineen asianomistajan vaatimuksesta. Tuomioistuin voi omasta aloitteestaan määrätä vangittavaksi vaaditun tai vangitun tutkinta-arestiin vangitsemisen sijaan (PKL 2:12a§). Tutkinta-arestin edellytykset on kerrottu PKL:n 2 luvun 12a§:ssä.

Tutkinta-arestiin määrätty henkilö on veloitettu pysymään asunnossaan tai muussa asumiseen soveltuvassa paikassa vähintään 12 ja enintään 22 tuntia vuorokaudessa.

---

¹⁹ HE 252/2016

Tutkinta-arestiin määrätty veloitetaan myös 12d§:ssä olevaan tekniseen valvontaan. Henkilö, joka on määrätty tutkinta-arestiin, voidaan myös velvoittaa;

- 1) pysymään paikkakunnalla tai alueella joka on määrätty ratkaisussa
- 2) pysymään poissa tietyltä ratkaisussa mainitulta alueelta tai olemaan liikkumatta siellä
- 3) olemaan tiettyinä aikoina tavattavissa työ- tai opiskelupaikallaan
- 4) pitämään tiettyinä aikoina yhteyttä RISE:een
- 5) oleskelemaan sairaalassa tai laitoksessa, jossa hän ennestään on tai johon hänet otetaan
- 6) olemaan ottamatta yhteyttä asianomistajaan, rikoskumppaniinsa, todistajaan tai asiantuntijaan
- 7) luovuttamaan passinsa sekä matkustusasiakirjaksi hyväksyttävän henkilökorttinsa RISE:lle (PKL 2:12b§)

Pakkokeinolain 2 luvun 12c§:ssä on säädetty tutkinta-arestin ratkaisusta, 12d§:ssä teknisestä valvonnasta, 12h§:ssä poikkeusluvasta sekä tutkinta-arestin sisällön muuttamisesta, 12i§:ssä velvollisuuksien rikkomisesta ja 12j§:ssä virka-avusta.

Tutkinta-arestiin määrättyllä henkilöllä on passin myöntämiskielto, eli hänelle ei saa myöntää passia eikä matkustusasiakirjaksi hyväksyttävää henkilökorttia, jos myöntämisen voidaan katsoa vaarantavan tutkinta-arestin tarkoituksen (PKL 2:12e§). Rikosseuraamuslaitos vastaa tutkinta-arestin toimeenpanosta sekä valvonnasta. Tutkinta-arestiin määrättyllä on yleisiä velvollisuuksia. Tutkinta-arestiin määrätty henkilö on velvollinen:

- 1) noudattamaan velvollisuuksia, jotka ovat tuomioistuimen tutkinta-arestia koskevassa ratkaisussa
- 2) käsittelemään huolellisesti valvontavälineitä ja noudattamaan niiden käytöstä annettuja ohjeita
- 3) pitämään yhteyttä RISE:n määräämällä tavalla (PKL 2:12g§)

Mikäli matkustuskiellon katsotaan olevan riittämätön pakkokeino 1§:n 1 momentissa tarkoitetun vaaran torjumiseksi, tuomioistuin voi vangitsemisen sijaan määrätä vangittavaksi vaaditun tai tutkintavangin teknisin välinein valvottuun tehostettuun matkustuskieltoon (PKL 5:1a§). Tehostetun matkustuskiellon edellytyksistä on kerrottu tarkemmin PKL:n 5 luvun 1a§:ssä. Tehostetun matkustuskiellon määräämisestä päättää aina tuomioistuin. Matkustuskiellon päätöksestä ilmi käyvistä asioista, poikkeusluvasta ja voi-

massaolosta on niin ikään säädetty PKL:n 5 luvussa. Heti, kun edellytykset matkustuskiellon voimassa pitämiseen puuttuvat, on matkustuskielto kumottava kokonaan tai osittain. Tuomioistuimen määräämän matkustuskiellon kumoamisesta voi päättää myös pidentämiseen oikeutettu virkamies (PKL 5:8§).

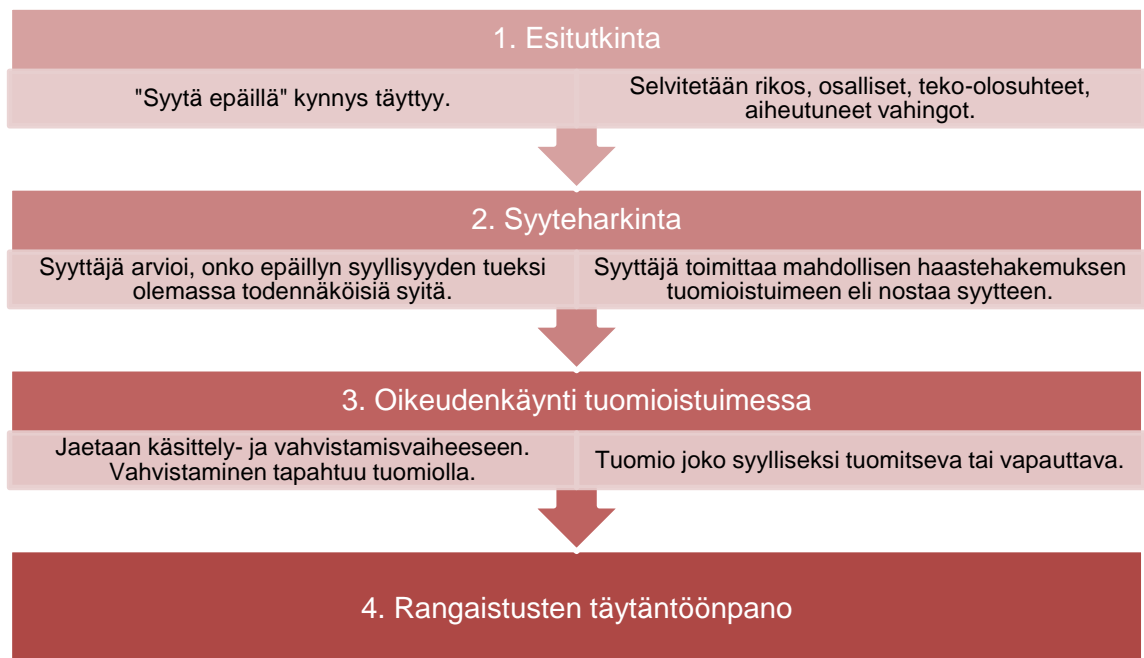
Lainmuutoksia on myös pakkokeinolain 3 luvun (tuomioistuinmenettely vangitsemisasi-
oissa) 18 ja 19§:ssä, 9 luvun (erityisiin tutkintakeinoihin liittyvät pakkokeinot) 4§:ssä ja
11 luvun (erinäiset säännökset) 4§:ssä.

3 ESITUTKINTA

3.1 Esitutkinnasta yleisesti

Esitutkinnassa hankitaan selvitys epäilystä rikoksesta ja siitä, mitä on tapahtunut syyteharkinnan suorittamista ja rikosoikeudenkäyntiä varten. Rikosprosessi eli oikeudenkäynti rikosasiassa tarkoittaa lailla säänneltyä menettelyä, jossa väitetään, että on tapahtunut rikos ja jossa vastaajalle vaaditaan rangaistusta rikoksesta. Rikosprosessissa on neljä eri vaihetta, jotka on selitetty tarkemmin alla.

Kuvio 1. Rikosprosessin vaiheet.

Rikosprosessin ensimmäinen vaihe on esitutkinta. "Syytä epäillä" kynnyksen täytyessä rikosprosessi ja esitutkinta alkavat. Esitutkinnassa selvitetään rikos, siihen osalliset, teko-olosuhteet sekä aiheutuneet vahingot. Syyteharkinnan aikana syyttäjä arvioi, onko epäillyn syyllisyyden tueksi olemassa todennäköisiä syitä ja päättää, nostaako syytteen. Syytteen nostaminen tapahtuu toimittamalla haastehakemus tuomioistuimeen. Oikeudenkäynti tuomioistuimessa on jaettu käsittely- ja vahvistamisvaiheeseen. Rikosasioissa tuomio on syylliseksi tuomitseva tai vapauttava. Rikosprosessin neljäs ja viimeinen vaihe

on rangaistusten täytäntöönpano. Rikosseuraamuslaitos täytäntöön panee rangaistukset, mutta lievistä teoista esitutkintaviranomainen voi määrätä pienen sakkorangaistuksen.²⁰

Esitutkinta voidaan jakaa suppeaan ja täydelliseen esitutkintaan. Suppea esitutkinta on käytössä silloin, kun on kyse selvistä ja yksinkertaisista asioista, joissa teosta ei ole yleisen rangaistuskäytännön mukaisesti odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko. Suppeassa tutkinnassa ei ole tutkinnanjohtajaa ja syyttäjälle ei tarvitse tehdä ilmoitusta tutkinnassa käsiteltävästä asiasta. Täydellinen esitutkinta on niin sanotusti esitutkinnan perusmenettely, jossa on ilmoitusvaihe, tutkintaa edeltävä toimenpiteet, kuulustelut, muu todistelu ja esitutkinnan lopettaminen. Esitutkintatoimenpiteet voidaan puolestaan jakaa tekniseen ja taktiseen tutkintaan. Tekninen tutkinta on esineellisten todisteiden tutkintaa ja siihen kuuluvat esimerkiksi laboratoriotutkimukset ja rikospaikkatutkinta. Taktisen tutkinnan osa-alueita ovat alustavat puhuttelut, kuulustelut, tiedustelut sekä suurin osa todistelusta.²¹

Esitutkintaan liittyy monia eri lainsäädöllisiä oikeuslähteitä. Keskeisimmät esitutkintaan liittyvät lait ovat esitutkintalaki (ETL), pakkokeinolaki (PKL) ja poliisilaki (PolL). Pakkokeinojen käytössä ja esitutkinnassa on myös huomioitava perustuslain säännökset sekä kansainväliset ihmisoikeussopimukset, joista tärkeimpiä ovat Euroopan Unionin perusoikeuskirja, Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus (EIS) ja YK:n poliittisia oikeuksia ja kansalaisyhteiskuntaa koskeva kansainvälinen yleissopimus (KP-sopimus).²²

Esitutkinnan aloittamiskynnyksen ylittyessä esitutkintaviranomaisella on valta ja velvollisuus alkaa suorittamaan esitutkintaa. Esitutkintaviranomainen miettii, millaisia esitutkintatoimenpiteitä suoritetaan ja vie esitutkintaa eteenpäin. Esitutkinnassa kerätään tarvittava todistusaineisto syyteharkintaa ja oikeudenkäyntiä varten. Yleisesti ottaen rikos ei voi mennä syyteharkintaan tai tuomioistuimen käsittelyyn ilman esitutkintaa. Poikkeuksia tähän ovat virkarikokset ja väärä ilmianto, joista asianomistaja voi nostaa syytteen ilman, että asia on ollut syyttäjän tai poliisin tutkinnassa.²³

---

²⁰ Laki24, Rikosprosessin vaiheet esitutkinnasta täytäntöönpanoon, 2018

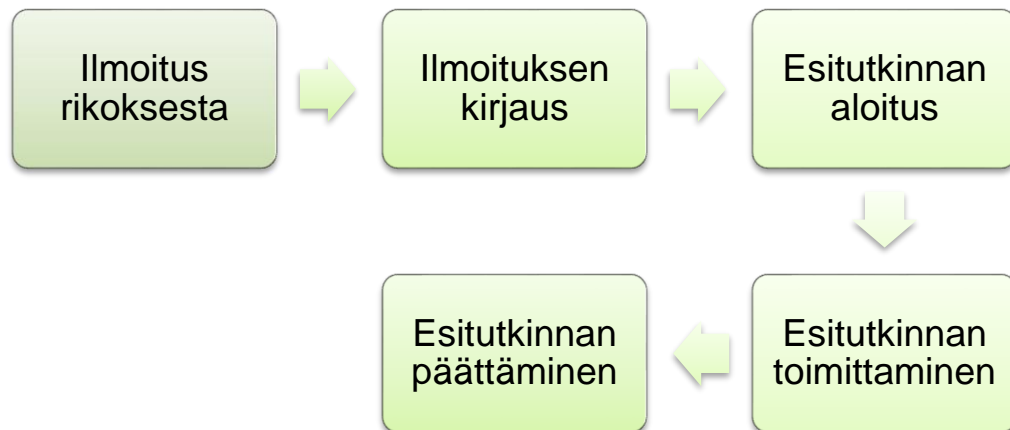
²¹ Tolvanen ym., 2011, s. 2-3

²² Tolvanen ym., 2011, s. 14-15

²³ Tolvanen ym., 2011, s. 53

3.2 Esitutkinnan vaiheet

Esitutkinnassa voidaan katsoa olevan viisi eri vaihetta, jotka ovat rikoksesta ilmoittaminen, ilmoituksen kirjaaminen, esitutkinnan aloittaminen, esitutkinnan toimittaminen ja esitutkinnan päättäminen. Esitutkinnan toimittaa esitutkintaviranomainen.

Kuvio 2. Esitutkinnan vaiheet.

Esitutkintalain 3 luvun 1§:n 1:n momentin mukaan esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, jos sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muista syistä on syytä epäillä, että rikos on tehty (ETL 3:1§,1). Kynnys esitutkinnan aloittamiseen on pieni, mutta pelkän väitteen rikoksesta ei voida katsoa riittävän esitutkinnan aloitukseen. Epäilylle on oltava konkreettiset perusteet. Esitutkintaviranomaisen tehtävänä on vertailla ja punnita ilmoittajan esittämiä tosiseikkoja suhteessa kaikkiin mainittuihin rikostunnusmerkistöihin. Esitutkintaa ei aloiteta, mikäli on riidatonta, että ilmoitetut tai poliisin ilmoituksen täydennykseksi selvittämät tosiseikat eivät täytä minkään rikoksen tunnusmerkistöä. Rikoksesta voi ilmoittaa henkilökohtaisesti, asiamiehen välityksellä, puhelimitse, kirjallisesti tai vähäisten vahingonteko- ja omaisuusrikosten kohdalla internetin välityksellä. Ilmoitus voi tulla myös nimettömänä ilmiantona tai muun tutkinnan yhteydessä. Ilmoituksen voi tehdä muu henkilö kuin asianomistaja, esimerkiksi sivullinen joka on havainnut epäillyn teon.²⁴

Esitutkintaviranomaisen on viipymättä kirjattava ilmoitus, jossa ilmoitetaan rikos tai tapahtuma, jota ilmoittaja epäilee rikokseksi (ETL 3:1§;1). Ilmoituksen tekijän ei tarvitse

²⁴ Helminen ym., 2014, s. 275-279

ilmoittaa rikosta rikosnimikkeellä, vaan riittävää on, että henkilö kuvailee ymmärrettävästi tapahtuman kulun sekä riittävän tarkasti paikan ja ajan. Ilmoituksen ollessa puutteellinen tai epäselvä on esitutkintaviranomaisen tarpeen vaatiessa kehoitettava ilmoituksen tekijää täydentämään tai täsmentämään ilmoitusta (ETL 3:1§;1). Ilmoituksen epäilyistä rikoksesta voi tehdä mille tahansa esitutkintaviranomaiselle. Asianomistajan ilmoittaessa toisen Euroopan Unionin jäsenvaltion alueella tehdystä rikoksesta, on asianomistajan tekemä ilmoitus ja asianomistajan vaatimukset toimitettava kyseisen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, mikäli Suomen esitutkintaviranomainen ei tutki epäiltyä rikosta.²⁵

Esitutinnan aloittamisen edellytysten olemassaolo selvitetään ennen kuin esitutkinta aloitetaan. Jos rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai jos rikosta on kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä ja asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia, rikoksen esitutkinta saadaan jättää toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta voidaan lopettaa (ETL 3:9§). Esitutkinta ja esitutinnan edellytysten tutkiminen on toimitettava ilman aiheetonta viivästystä (ETL 3:11§;1). Tutkittavana oleva rikos ei saa vanheta ja asianomistajalla on tarpeen vaatiessa oltava aikaa käyttää toissijaista syyteoikeutta. Esitutinnan aloittamisen yhteydessä arvioidaan esitutinnan kannalta tarvittavat toimenpiteet. Arvion tekee yleensä tutkija, mutta arvion tekeminen kuuluu tutkinnanjohtajalle, jos se edellyttää nimenomaisen päätöksen tekemistä.

Rikokset jaetaan virallisen syytteen alaisiin ja asianomistajarikoksiin ja jako on huomioitava ilmoitusta vastaanotettaessa. Asianomistajarikos on rikos, jossa syyttäjä ei nosta syytettä, ellei asianomistaja vaadi syytteen nostamista ja rangaistusta. Virallisen syytteen alaisen rikoksen tutkinta on tehtävä loppuun, mutta asianomistajarikoksessa esitutkintatoimenpiteet voidaan keskeyttää missä tahansa vaiheessa asianomistajan pyynnöstä.²⁶

Neljäs vaihe esitutkinnassa on esitutinnan toimittaminen. Esitutinnan toimittamisen aikana jutut tulee tutkia asianosaisten oikeusturvaa vaarantamatta ja huolellisesti. Todistelun luotettavuuden turvaamisen ja oikeusturvan takia esitutkinnassa olevat jutut on tutkittava ilman aiheetonta viivästystä. Esitutinnan toimittamisaika vaihtelee tapauskohtaisesti.²⁷ Esitutkinta toimitetaan kiireellisesti, jos alle 18-vuotias on epäiltynä rikoksesta tai

---

²⁵ Helminen ym., 2014, s. 280-291

²⁶ Helminen ym., 2014, s. 300-309

²⁷ Tolvanen ym., 2011, s. 57-58

alle 15-vuotiaana tekemästään rikollisesta teosta (ETL 3:11§;2). Esitutkinnan aikana tulee huomioida rikoksen subjektiiviset sekä objektiiviset tunnusmerkistökijät. Selvitettävänä asiana on tahallisuuden tai tuottamuksen (culpa) olemassaolo eli toisin sanoen syyksiluettavuus.

Esitutkinta päätetään, kun syyteharkinnassa tarvittava aineisto on koottu ja kun tavoitteet, jotka ovat ETL:n 1:2§:ssä on saavutettu. Täydentävää tutkintaa on mahdollista suorittaa esitutkinnan lopettamisen jälkeenkin. Ennen kuin esitutkinta päätetään, asianosaisille tulee varata mahdollisuus antaa loppulausunto näytön arvioinnista, esitutkinta-aineiston riittävydestä ja oikeuskysymyksistä, ellei lausunnon pyytäminen ole ilmeisen tarpeetonta syyteharkinnan ja tuomioistuinmenettelyn kannalta. Esitutkinnan päättämisen yhteydessä on laadittava esitutkintapöytäkirja esitutkinnan käsittelykielellä, mikäli sitä tarvitaan asian jatkokäsittelyä varten. Esitutkintapöytäkirja sisältää esitutkinnan aikana kertynyttä aineistoa (ETL 9:6§;1). Pöytäkirjassa on myös liitteenä tutkinnassa kertyneet muut mahdolliset asiakirjat, valokuvat sekä tallenteet. Mitään tutkittavaan asiaan vaikuttavaa ei saa jättää pois esitutkintapöytäkirjasta.²⁸ Esitutkinnan valmistumisen jälkeen asia toimitetaan syyttäjälle syyteharkintaa tai rangaistusmääräyksen tai rikesakkomääräyksen antamista varten. Esitutkinnan päättämiseen liittyvät toimenpiteet ja esitutkinnan päättäminen on niin ikään tehtävä ilman aiheetonta viivästystä.

3.3 Esitutkinnan periaatteet

Säännöt ja periaatteet on erotettu keskenään oikeustieteessä. Siinä missä sääntöjä on noudatettava, periaatteet on huomioitava, kun tulkitaan ja sovelletaan lakia. Täten myös esitutkintaperiaatteet ovat toiminta- ja tulkintaohjeita jotka on huomioitava esitutkinnassa. ROL:ssa toteutetut prosessiperiaatteet on otettava huomioon niin esitutkinnan lainsäädännössä kuin esitutkintaa toteutettaessa. Näitä prosessiperiaatteita ovat akkuratorinen syyttämismenetelmä (syyttäjällä päävastuu muun muassa oikeudellisten vaatien esittämisestä ja todisteiden toimittamisesta tuomioistuimelle), kontradiktorinen periaate (vastapuolen kuuleminen) sekä välittömyys- ja suullisuusperiaate.²⁹

---

²⁸ Helminen ym., 2014, s. 352

²⁹ Helminen ym., 2014, s. 88-91

Tasapuolisuus- eli objektiivisuusperiaatteen mukaisesti esitutkinnassa on kohdeltava tasapuolisesti kaikki henkilöitä ja huomioitava rikoksesta epäiltyä vastaan ja puolesta vaikuttavat todisteet ja asiat (ETL 4:1§). Tasapuolisuuteen on velvoitettu myös PL:n 6§:ssä, jossa on syrjimiskielto. Tutkijalla ei saa olla ennakkokäsitystä joka vaikuttaisi lopputulokseen. Esitutkinnassa selvitetään objektiveettiperiaatteen mukaisesti aineellinen eli materiaallinen totuus. Materiaalinen totuus on selvitettävä lainmukaisia keinoja käyttäen. Tasapuolisuusperiaatteen noudattaminen vaikuttaa esimerkiksi kuulusteluihin, joissa kuulustelija ei saa johdatella kuulusteltavaa ja painottaa pöytäkirjattua kertomusta oman ajatusrakennelmansa suuntaisesti.³⁰

Toinen esitutkinnan periaate on syyttömysolettama, joka kuuluu oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Se tarkoittaa, että rikoksesta epäiltyä on kohdeltava esitutkinnassa syyttömänä (ETL 4:2§). Rikoksesta epäillyn kannalta on tärkeää, että esitutkinnassa koitetaan pitää epäilystä johtuvat haitalliset seuraamukset mahdollisimman pieninä. Syyttömysolettamasta johtuen rikoksentehtäjän sijaan puhutaan rikoksesta epäilystä.³¹

Esitutkintalain mukaan rikoksesta epäillyllä on oikeus olla myötävaikuttamatta sen rikoksen selvittämiseen, josta häntä epäillään (ETL 4:3§). Tämän esitutkintaperiaate tarkoittaa, että epäillyllä ei ole totuudessa pysymisvelvollisuutta ja epäillyn ei välttämättä tarvitse sanoa mitään esitutkinnassa. Rikoksesta epäillyn oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksen selvittämiseen, josta häntä epäillään, on ihmisoikeuksina taattu oikeus ja kansainvälisestikin tunnustettu periaate.³²

Esitutkintalaissa säädetty neljäs esitutkintaperiaate on suhteellisuusperiaate. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti esitutkintatoimenpiteen ja henkilön oikeuksiin puuttumisen tulee olla puolustettavissa suhteessa selvitettävään rikokseen, selvittämistarpeeseen ja henkilön ikään ja muihin vastaaviin häneen liittyviin ja asiaan vaikuttaviin seikkoihin nähdessä (ETL 4:4§). Periaatteen tavoite on esitutkintaan osallisina olevien henkilöiden oikeuksiin puuttumisen rajaaminen ja viranomaisvarojen kohdentaminen tarkoituksenmukaisesti.³³

Vähimmän haitan periaatteesta on säädetty esitutkintalaissa. Vähimmän haitan periaatteen mukaan esitutkinnassa ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää kuin on välttämätöntä esitutkinnan tarkoituksen saavuttamiseksi ja toimenpiteellä ei saa aiheuttaa

---

³⁰ Helminen ym., 2014, s. 91-92

³¹ Helminen ym., 2014, s. 94

³² Helminen ym. 2014, s. 95-96

³³ Helminen ym., 2014, s. 97-98

tarpeetonta vahinkoa tai haittaa (ETL 4:5§). Kyseinen periaate vaikuttaa paljon pakko-keinojen käyttöön. Pakkokeinon päämäärä ei saa olla rankaisullinen.³⁴

Hienotunteisuusperiaate esitutkinnassa tarkoittaa, että esitutinnan asianosaisia ja muita esitutkintaan osallistuvia on kohdeltava hienotunteisesti (ETL 4:6§). Esitutkintatoimenpiteet tulee suorittaa niin pitkälle kuin mahdollista niin, että henkilö ei leimaudu epäilyksenalaiseksi toimenpiteiden perusteella.³⁵

---

³⁴ Helminen ym., 2014, s. 100

³⁵ Helminen ym., 2014, s. 101

4 VAPAUTEEN KOHDISTUVAT PAKKOKEINOT

4.1 Yleistä

Pakkokeinot on jaettu rikosprosessuaalisiin, siviiliprosessuaalisiin ja hallintoprosessuaalisiin pakkokeinoihin. Pakkokeinolaki liittyy vahvasti rikosprosessuaalisiin pakkokeinoihin. Pakkokeinojen käyttö voidaan tilanteen vaatiessa toteuttaa pakolla eli fyysistä voimaa käyttämällä.³⁶

4.2 Rikosprosessuaaliset pakkokeinot

Rikosprosessuaalinen pakkokeino tarkoittaa toimenpidettä, jossa tarpeen mukaan fyysistäkin pakkoa käyttämällä puututaan yksilön lailla suojattuihin oikeushyviin rikosprosessin häiriöttömän kulun turvaamiseksi ja oikean tulokseen saattamiseksi. Rikosprosessuaalisilla pakkokeinoilla on muutama keskeinen tunnuspiirre, joita ovat tehty tai epäilty rikos, yksilön oikeushyviin puuttuminen tilanteen vaatiessa jopa fyysistä pakkoa käyttäen ja rikosprosessuaalinen tarkoitus.

Kuvio 3. Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käytön tunnuspiirteet.

³⁶ Tolvanen ym., 2011, s. 183

Rikosprosessuaalinen tarkoitus voi olla esimerkiksi pakenemisen estäminen, rikoshyödyn poisottaminen tai rikollisen toiminnan jatkamisen estäminen.³⁷

4.3 Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen jakaminen

Rikosprosessuaaliset pakkokeinot voi jakaa vapauteen kohdistuviin pakkokeinoihin ja muihin pakkokeinoihin. Rikosprosessuaalisessa lainsäädännössä on säädetty viisi eri vapauteen kohdistuvaa pakkokeinoa, jotka ovat nouto, kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen sekä matkustuskielto. Pakkokeinot, jotka kestävät enintään 24 tuntia ovat lyhytkestoisia. Lyhytkestoisia ovat nouto ja kiinniottaminen. Pidättäminen voi puolestaan kestää enintään neljä vuorokautta ja vangitseminen viikkoja, joskus kuukausia. Muihin pakkokeinoihin kuuluvat kotietsinnät, henkilön tarkastus ja katsastus, teknisin välinein tapahtuva valvonta ja takavarikot. Matkustuskieltoa käytetään pidättämisen ja vangitsemisen sijaan. Henkilön, joka on matkustuskiellossa, liikkumista on rajoitettu ja hänellä voi olla toimintaa rajoittavia velvoitteita.

Noudon ja kiinniottamisen tarkoituksena on epäillyn esitutkintaan toimittaminen ja identifiointi. Pidättämisellä pyritään puolestaan turvaamaan esitutkinta. Vangitsemisen tarkoitus on turvata esitutkinnan loppuvaihe, oikeudenkäynti sekä rangaistuksen täytäntöönpano.³⁸

---

³⁷ Tolvanen ym., 2011, s. 184-185

³⁸ Helminen ym., 2014, s. 795-796

5 KIINNIOTTAMINEN

5.1 Yleistä

Kiinniottaminen on yksi vapautteen kohdistuvista pakkokeinoista. Vapautteen kohdistuvat pakkokeinot puuttuvat henkilön PeL:n 7 ja 9§:ssä suojattuun liikkumisvapauteen. Vapauden menetystä tai pakkokeinoja yleensäkin ei saa käyttää rangaistuksenomaiseen tarkoitukseen.

Edellytykset henkilön kiinniottamiselle määräytyvät sen mukaan, onko kyseessä poliisin kiinniotto-oikeus vai jokaiselle kuuluva kiinniotto-oikeus eli yleinen kiinniotto-oikeus. Kiinniottamisella on kaksi eri merkitystä. Kiinniottamisen suppea merkitys tarkoittaa itsestä ja lyhytaikaisen vapaudenmenetyksen sisältävää pakkokeinoa. Suppeassa merkityksessä henkilön vapaus riistetään henkilöllisyyden selvittämistä ja kuulustelua tai muuta esitutkintatoimenpidettä varten. Kiinniottamisen laaja merkitys puolestaan tarkoittaa henkilön tosiasiallista valtaanottamista pidättämistä, vangitsemista, noutoa tai vastaavaa vapaudenmenetyksen sisältävää viranomaisen toimenpidettä varten. Kiinniottamisen laajaan merkitykseen sisältyy henkilön kuljettaminen poliisiasemalle tai muuhun esitutkinnan suorittamispaikkaan. Kiinniotettu henkilö voi joutua esimerkiksi ryhmätunnistukseen.³⁹

5.2 Velvollisuus olla läsnä esitutkinnassa

Toimenpiteet koskien kiinni otettua on aloitettava ilman aiheetonta viivästystä (ETL 6:4§). Muu kuin rikoksesta epäilty on velvollinen olemaan esitutkinnassa enintään 6 tuntia. Rikoksesta epäilty on puolestaan velvollinen olemaan esitutkinnassa enintään 12 tuntia, mutta mikäli pidättämisen edellytykset ovat olemassa, on hän velvollinen olemaan enintään 24 tuntia kiinniottamisesta. Alle 15-vuotias epäilty on erittäin painavista syistä velvollinen olemaan kerrallaan yli 12 tuntia ja enintään 24 tuntia. Pidättämisen määräaika lasketaan kiinniottohetkestä (ETL 6:5§). Vähimmän haitan periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta noudattaen kiinniotetulle henkilölle aiheutuvien haittojen minimointi on tärkeää. Esitutkintaviranomaisella on oikeus estää esitutkinnassa olevaa henkilöä poistu-

---

³⁹ Tolvanen ym., 2011, s. 203-204

masta, jos henkilö yrittää poistua omavaltaisesti esitutkinnan ollessa kesken hänen osaltaan. Aikaisemmin kerrottuja enimmäisaikoja ei kuitenkaan saa ylittää (ETL 6:6§). Rikoksesta epäilty voidaan myös sijoittaa lukittuun tilaan ja mikäli pidättämisen edellytykset ovat voimassa kiinniotettu voidaan sijoittaa pidätettyjen säilytyshuoneeseen. Lukitun tilan käytöllä on aina oltava hyväksyttävä peruste. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa on säädetty lukittuun tilaan sijoitetun henkilön kohtelusta tarkemmin.

5.3 Kiinnioton perusteet

Kiinnioton eteneminen vaiheittain on tavallista ja aivan aluksi kiinnioton perusteena voi olla esimerkiksi tapahtumapaikan välittömästä läheisyydestä tavattujen henkilöiden poistumisen estäminen asian selvittämiseksi tai henkilöllisyyden selvittäminen. Se, onko rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käytölle edellytyksiä, selviää alustavien tutkimusten jälkeen.

Henkilön kiinniottaminen voi tapahtua monella eri perusteella. Poliisilaissa säädettyjä kiinnioton perusteita ovat henkilöllisyyden selvittämiseen liittyvä kiinniotto, kiinniottaminen henkilön suojaamiseksi, etsintäkuulutetun kiinniottaminen, kotirauhan ja julkisrauhan suojaamiseen liittyvä kiinniotto, väkijoukon hajottamiseen liittyvä kiinniotto sekä rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseen liittyvä kiinniotto.

Poliisilaissa säädetyt kiinnioton perusteet		
Henkilöllisyyden selvittäminen Henkilön suojaaminen	Etsintäkuulutetun kiinniotto Kotirauhan ja julkisrauhan suojaaminen	Väkijoukon hajottaminen Rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen

Kuvio 4. Poliisilaissa säädetyt kiinnioton perusteet.

Henkilöllisyyden selvittämistä varten poliisimiehellä on oikeus kiinniottaa henkilö, joka kieltäytyy antamasta henkilötietojaan tai antaa niistä mitä todennäköisimmin väärän tiedon (PoL 2:1§). Tilanteissa, joissa henkilö ei kykene huolehtimaan itsestään eikä vaaraa voida muuten poistaa tai henkilöstä huolehtia muilla keinoin, henkilö voidaan kiinniottaa hänen suojaamiseksi (PoL 2:2§). Etsintäkuulutettu voidaan kiinniottaa, jos hänet on toimivaltaisen viranomaisen antaman kuulutuksen mukaan vangittava tai säilöön otettava. Muu etsintäkuulutettu henkilö voidaan ottaa kiinni, jos henkilö ei noudata kehotusta ja on todennäköistä, että hän pyrkii välttämään etsintäkuulutuksessa olevan toimenpiteen. Etsintäkuulutettua voidaan pitää kiinniotettuna enintään kuusi tuntia (PoL 2:3§). Henkilön mennessä luvatta kotirauhan ja julkisrauhan suojaamaan tilaan tai jättäessä noudattamatta käskyn poistua kyseisestä tilasta on poliisimiehellä oikeus poistaa hänet sieltä tilan haltijan tai edustajan pyynnöstä. Mikäli on todennäköistä, että häiriö toistuu voi poliisimies kiinniottaa häiritsevän henkilön ja pitää hänet säilössä. Kiinni otettua saa pitää säilössä enintään 12 tuntia kiinniottamisesta (PoL 2:5§).

Väkijoukko voidaan määrätä siirtymään tai hajaantumaan, mikäli kokoontuminen vaarantaa yleistä turvallisuutta tai järjestystä tai on esteenä liikenteelle. Jos määräystä ei noudateta, poliisimies voi hajottaa väkijoukon voimakeinoin ja ottaa kiinni niskoittelevan henkilö. Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi viimeistään 12 tunnin kuluttua kiinniotosta (PoL 2:9§). Henkilö voidaan poistaa paikalta, jos hänen uhkaustensa tai muun käyttäytymisen perusteella on syytä olettaa hänen syyllistyvän rikokseen tai aiheuttavan huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Henkilön kiinniottamiselle on perusteet, jos paikalta poistamisen voidaan katsoa olevan riittämätön toimenpide eikä rikosta voida muuten estää tai häiriötä poistaa muuten. Henkilöä saa pitää kiinniotettuna enintään 24 tuntia (PoL 2:10§).

Esitutkintalaissa säädettyjä henkilön kiinnioton perusteita ovat välitön kuuleminen, nouto esitutkintaan, nouto tuomioistuimeen ja poistumisen estäminen.

Kuvio 5. Esitutkintalaissa säädetyt kiinnioton perusteet.

Henkilön, joka on tavattu rikospaikalta tai sen läheisyydestä, kieltäytyessä noudattaa poliisimiehen kehotusta jäädä paikalle voi poliisimies estää häntä poistumasta paikalta tai ottaa hänet kiinni kuulusteltavaksi. Kiinniottamisen edellytykset kyseisessä tilanteessa ovat, että olosuhteet ovat sellaiset, ettei kehotusta muuten voisi saattaa henkilön tietoon ja asian selvittäminen vaarantuisi (ETL 6:3§). Tilanteissa, joissa esitutkintaan kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, voidaan hänet noutaa esitutkintaan. Henkilö, joka on epäiltynä rikoksesta, voidaan noutaa, mikäli on perusteltua syytä epäillä, että hän ei noudata kutsua tai ryhtyy vaikeuttamaan esitutkintaa esimerkiksi hävittämällä todisteita (ETL 6:2§).

Asianomistaja, tämän edustaja ja vastaaja voidaan määrätä noudettavaksi samaan tai myöhempään istuntoon tuomioistuimen päätöksellä. Noudettavaksi määrätty voidaan ottaa säilöön. Vapaudenmenetys saa kestää enintään viisi vuorokautta kuljetusaikoiheen (OK 12:33, OK 17:36). Esitutkinnassa lukitussa tilassa voidaan pitää rikoksesta epäiltyä, jota ei ole pidätetty tai vangittu, jos se on välttämätöntä hänen poistumisensa estämiseksi (ETL 6:6§).

6 PIDÄTTÄMINEN

6.1 Yleistä

Pidättäminen tarkoittaa rikosprosessuaalista pakkokeinoa, jolla rikoksesta epäillyltä henkilöltä riistetään vapaus joksikin aikaa pitämällä hänet säilössä esitutkinnan turvaamiseksi ja hänen mahdollista myöhempää vangitsemistaan varten. Pidättäminen on vangitsemisesta erillinen ja itsenäinen rikosprosessuaalinen pakkokeino. Esitutkinnan turvaaminen, rikoksesta epäillyn henkilön pakenemisen, tutkinnan vaikeuttamisen ja rikollisen toiminnan jatkamisen estäminen ovat pidättämisen tärkeimmät tavoitteet. Pidättäminen voi myös olla tuomioistuinkäsittelyä varmistava toimenpide tilanteissa, joissa asia on jo tullut tuomioistuimen käsiteltäväksi.

6.2 Pidättämisen edellytykset

Pidättämisen edellytykset on jaettu yleisiin edellytyksiin ja erityisiin edellytyksiin. Pidättämisen yleiset edellytykset ovat, että voidaan todennäköisin syin epäillä, että

1. on tehty rikos, ja
2. pidätettävä henkilö on syyllistynyt kyseiseen rikokseen

Edellytyksiä pidättämiselle ei siis ole, ellei pidättämishetkellä ole hyvin todennäköistä, että kyseinen rikos on tehty ja pidätettävä henkilö on siihen syyllistynyt. Pidättämispäätöstä tehtäessä todennäköisyys rikoksesta ja pidätetyn syyllisyydestä on oltava olemassa. Epäily on uskottava silloin, kun on olemassa tietoja tai tosiseikkoja, joiden perusteella objektiivinenkin henkilö voi vakuuttua siitä, että kyseinen henkilö on voinut tehdä rikoksen. PKL:n 2 luvun 5§:ssä on säädetty pidättämisen edellytyksistä tarkemmin.

Pidättämisen erityiset edellytykset todennäköisin syin säännönmukaisessa tai perustapauksessa ovat;

1. rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella *on syytä epäillä*, että on:

- a. *Paonvaara* eli henkilö lähtee pakoon tai muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa
- b. *sotkemisvaara* eli henkilö vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla asianomistajaan, todistajaan, rikoskumppaniinsa tai asiantuntijaan
- c. *jatkamisvaara* eli henkilö jatkaa rikollista toimintaansa (PKL 2:5§;1)

Paonvaaran, sotkemisvaaran ja jatkamisvaaran edellytykset täyttyvät, kun voidaan katsoa, että pidättämisellä voidaan vaikuttaa ja estää kyseinen edellytys.⁴⁰

6.3 Pidättämisen yhteydessä tehtävät toimenpiteet

Pidättämisessä on kaksi eri vaihetta, jotka ovat pidättämispäätös eli kirjoituspöytäpidättäminen ja päätöksen varsinainen toimeenpano eli pidätettävän henkilön ottaminen poliisin huostaan. Pidätettävä voidaan etsintäkuuluttaa, jos se on tarpeellista hänen tavoittamiseksi. Yleisen kotietsinnän ja paikanetsinnän toimittaminen on myös sallittua, jos pidätettävän tavoittaminen sitä vaatii (PKL 8:3§ ja 8:4§).

Kaikista kiinnitoista sekä pidättämisistä on tehtävä kirjausmerkinnät pakkokeinojen käytöstä poliisiasian tietojärjestelmään. Kirjattavia tietoja ovat muun muassa kiinniotetun henkilön henkilötiedot, tiedot vapaudenriiston alkamisesta ja päättämisestä, vapaudenriiston perusteet ja tiedot virkamiehestä, joka on päättänyt kiinniotosta. Pidättämisen perusteihin tulee mainita se rikos, josta henkilöä epäillään ja tieto siitä, mitä pidättämisperustetta on sovellettu.⁴¹

Pidätettyjen henkilöiden säilytyspaikka on useimmiten poliisivankiloissa eli poliisiasemien pidätettyjen säilytysuojissa. Ensimmäisenä kiinniotetulle tehdään ”tulotarkastus”, jossa laaditaan asiakirja, johon merkitään tulotarkastuksen toimittaja, sen todistaja ja ajankohta. Lisäksi asiakirjaan kirjataan tarkastettavana olevan henkilön sairaudet, lääkitys sekä vammat, tarkastettavan mukana oleva omaisuus ja luvattomat esineet ja aineet.

⁴⁰ Tolvanen ym., 2011, s. 217-221

⁴¹ Helminen ym., 2014, s. 836-839

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta säädetyssä laissa (PSL) on säädökset kiinniotetun kohtelusta poliisin hallinnoimassa säilytystilassa.⁴²

6.4 Pidätetyn vapaaksi päästäminen

Pidätetty tulee päästää vapaaksi heti, kun pidättämisen edellytyksiä ei enää ole olemassa (PKL 2:7§). Tilanteessa, jossa pidätettyä henkilöä ei vaadita vangittavaksi, on pidätetty henkilö päästettävä vapaaksi viimeistään vangitsemisvaatimuksen tekemistä varten säädetyin ajan kuluttua. Vapaaksi päästämistä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. PKL:n 3 luvun 4§:ssä on säädetty vangitsemisvaatimuksen tekemisen määräajasta. Vaatimus pidätetyn henkilön vangitsemisesta on tehtävä viipymättä, kuitenkin viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen kello kahtatoista. Laskettaessa määräaika, ei kiinniottopäivää oteta mukaan, joten varsinainen pidätysaika on kolme päivää ja vangitsemisesta on siis päätettävä neljän vuorokauden kuluessa. Vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä pidätetyn henkilön vapaaksi päästämistä päättää tuomioistuin (PKL 3:5§). Pidättäminen päättyy joko pidätetyn vapauttamiseen tai pidätetyn vangitsemiseen tai matkustuskieltoon määräämiseen. Alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyä ei saa pidättää (PKL 2:5§;3).

6.5 Pidättämiseen liittyvät kiellot

Yksi pidättämiseen liittyvistä kielloista on kansanedustajan erityisasema. Kansanedustajaa ei saa pidättää ennen oikeudenkäynnin alkamista ilman eduskunnan suostumusta. Poikkeuksen tähän tekee tilanne, jossa kansanedustaja on painavista syistä epäiltynä syylliseksi rikokseen, josta säädetty lievin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. Eduskunnan puhemiehelle on kuitenkin ilmoitettava heti kansanedustajan pidättämisestä (PL 30§). Kohtuuttoman pidättämisen kiellon mukaisesti ketään ei saa pidättää, jos pidättäminen on kohtuutonta asian laadun tai rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi (PKL 2:6§). Pidättämisen voidaan katsoa olevan kohtuutonta, mikäli tutkittavana olevasta rikoksesta ei seuraa yleisen rangaistuskäytännön mukaan sakkoa ankarampaa rangaistusta.⁴³

---

⁴² Helminen ym., 2014, s. 838

⁴³ Tolvanen ym., 2011, s. 221-224

7 VANGITSEMINEN

7.1 Yleistä

Vangitsemisella tarkoitetaan pakkokeinoa, jolla rikoksesta epäillyltä henkilöltä riistetään vapaus pitämällä häntä säilössä esitutinnan loppuvaiheen ja syytejutun oikeuskäsittelyn sekä rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi. Vangitseminen on myös ankarin rikosprosessuaalinen pakkokeino. Vangittuna pitäminen tai vangitseminen on mahdollista kaikissa oikeudenkäynninvaiheissa, mukaan lukien muutoksenhakutuomioistuimessa. Pääkäsittelyn peruuntuessa tai rikosasian ratkaisemisen siirtyessä siihen rinnastettavin prosessuaalisin perustein on tuomioistuimen päätettävä, onko vangittuna pitämiseen olemassa perusteita. Vangitsemisen ja pidättämisen tarkoitus on estää pako sekä todisteiden hävittäminen, sotkeminen ja todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden painostaminen sekä estää rikollisen toiminnan jatkaminen. Lievempänä vaihtoehtona henkilö voidaan määrätä matkustuskieltoon.

Tavallisimmin rikoksesta epäilty otetaan ensin kiinni ja sen jälkeen pidätetään, jonka jälkeen käräjäoikeudelle tehdään pyyntö rikoksesta epäillyn vangitsemisesta. Rikoksesta epäillyn oikeudellinen asema muuttuu tällaisessa tilanteessa vangituksi eli tutkintavangiksi.

7.2 Vapaaksi päästäminen

Tuomioistuimen hylätessä vangitsemisvaatimuksen pidätetty on päästettävä vapaaksi heti, ellei hänen edelleen säilössä pitämiseensä ole olemassa joku muu syy (PKL 3:10§;2). Vangittu tulee päästää vapaaksi myös tilanteissa, joissa syytetä ei ole nostettu sille laissa määrättyssä ajassa eikä sen kuluessa ole tehty päätöstä määrääjän pidentämisestä. Tuomioistuimen tulee siis ratkaista määrääjän pidentämistä koskeva asia samaisen säädetyssä määrääjän kuluessa. Vangittu tulee myös päästää vapaaksi heti, mikäli syyte häntä vastaan hylätään. Vangitun vapaaksi päästämistä on säädetty PKL:n 3 luvun 17§:ssä.

Laissa ei ole säädetty enimmäiskestoajaa sille, kuinka kauan epäiltyä voidaan pitää vangittuna. Laissa on kuitenkin säädetty välimääräaikoja syytteen nostamiselle, syyteju-

tun pääkäsittelyn ajankohdan määräämiselle ja pääkäsittelyn lykkäämiselle. Lainsäädännössä on myös painotettu kiireellisyyttä liittyen vangittua koskevien asioiden käsitteilyyn. Rikoksesta epäillyn tai syytetyn ollessa useampikertaisesti vangittuna hän pääsee vapaaksi vasta silloin, kun jokaisen vapaudenmenetysperusteen vaikutusaika on loppunut.⁴⁴

7.3 Vangitsemisen edellytykset

Vangitsemisen edellytyksistä on säädetty PKL:n 2 luvun 11§ ja 12§:ssä kahdessa eri tilanteessa, jotka ovat vangitseminen ennen tuomion antamista ja tuomitun vangitseminen. Kun henkilö vangitaan ennen tuomiota, yleisenä edellytyksenä on, että häntä epäillään todennäköisin syin rikoksesta. Erityisinä vangitsemisen edellytyksinä viitataan PKL:n 2 luvun 5§:n 1 momenttiin. Keskeisinä vangitsemisen edellytyksinä ovat tässä tapauksessa, että rikoksen enimmäisrangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja vangittavaan nähden on syytä epäillä paonvaaraa, jälkienpeittämisvaaraa tai rikosten jatkamisvaaraa. Jos kyseessä on ”ylitörkeä rikos”, eli rikos jonka vähimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta tai enemmän, ei mistään yllä luetellusta vaaratilanteesta vaadita selvitystä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan vain tutkittavan rikoksen törkeälaatuisuudella ei kuitenkaan voi perustella pitkäkestoista vangitsemista. Matkustuskieltoon määrätty henkilö voidaan vangita, mikäli hän rikkoo kieltoa, vaikeuttaa asian selvittämistä, pakenee tai jatkaa rikollista toimintaansa.

Pakkokeinolain 2 luvun 12§:ssä on säädetty tuomitun vangitsemisesta tai pitämisestä edelleen vangittuna. Pääedellytyksenä tuomitun vangitsemiseen tai pitämiseen vangittuna on konkreettinen tuomittu ehdoton vankeusrangaistus.⁴⁵ Lain mukaan tuomioistuin saa määrätä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun vangittavaksi tai pidettäväksi edelleen vangittuna, jos

- 1) tuomittu rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta
- 2) tuomittu rangaistus on vähemmän kuin kaksi vuotta vankeutta mutta vähintään yksi vuosi vankeutta, ja on olemassa todennäköinen paonvaara tai rikollisen toiminnan jatkamisvaara
- 3) tuomittu rangaistus on vähemmän kuin yksi vuosi vankeutta ja

⁴⁴ Helminen ym., 2014, s. 226-255

⁴⁵ Helminen ym., 2014, s. 850-854

- a. tuomitulla ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa rangaistuksen täytäntöönpanoa
- b. hänet on tuomittu yhdellä tai useammalla päätöksellä vankeusrangaistukseen useista lyhyin väliajoin suoritetuista rikoksista ja vangitseminen on tarpeellista vakavuusasteeltaan samanlaisen rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi (PKL 2:12§).

Todisteiden hävittämisvaaraa ei käytännössä katsoen ole enää annetun tuomion jälkeen. Poikkeuksen vangitsemiseen tekee PL:n 30 luvun 1§:ssä oleva kansanedustajan parlamentaarista koskemattomuutta koskeva perussäännös. Sen mukaan kansanedustajaa ei saa estää hoitamasta edustajantoimintaansa. Kansanedustajaa ei saa ilman eduskunnan suostumusta vangita ennen oikeudenkäynnin alkua, ellei häntä epäillä painavin syin syylliseksi rikokseen, josta säädetty lievin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta.⁴⁶

7.4 Vangitsemisvaatimus

Vangitsemisvaatimuksen tekemisessä on kaksi vaihetta, jotka ovat vangitsemisvaatimuksen toimittaminen tuomioistuimeen ja vangitsemisvaatimuksen esittäminen tuomioistuimessa. Vangitsemisvaatimuksen tekijänä toimii pidättämiseen oikeutettu virkamies. Henkilöä, joka on pidätettynä ja jota vaaditaan vangittavaksi, on kuultava henkilökohtaisesti. Mikäli henkilö ei ole pidätettynä, on hänelle varattava tilaisuus tulla kuulluksi (PKL 3:6§). Vangitsemisvaatimuksen käsittelyssä vaatimuksen tekijä toistaa suullisesti vangitsemisvaatimuksen ja tarkentaa tarvittaessa vaatimuksen perusteita. Vangitsemisvaatimuksen tekijän on perusteltava syyt sille, miksi vangittavaksi vaaditun vapaudenmenetys on tarpeellinen. Vaatimuksen tekijällä on myös virkavastuu tietojen oikeellisuudesta. Vangittavaksi vaadittu ja hänen mahdollinen puolustajansa tai avustajansa antavat tämän jälkeen oman vastineensa vangitsemisvaatimuksesta. Vangitsemisvaatimuksen käsittelyssä ei kuitenkaan ole tarkoitus esittää vangittavaksi vaaditun syyllisyydestä rikokseen tuomitsemiseen vaadittava täysi näyttö tai syytteen nostamiseen edellytetty todennäköisyysnäyttö.

---

⁴⁶ Helminen ym., 2014, s. 854-856

Vangitsemisasiasta annetaan päätös joka voi olla vangitsemispäätös tai päätös, jolla vaatimus hylätään. Vangittavaksi vaadittu voidaan määrätä myös matkustuskieltoon. Vangitsemispäätöksen julistamisen tulee tapahtua heti tai viimeistään kun samaan rikoskokonaisuuteen liittyvien vangitsemisasioiden käsittely päättyy.⁴⁷

7.5 Vangitseminen ylemmän tuomioistuimen ratkaistavana

Vangitseminen voi olla ylemmän tuomioistuimen ratkaistavana tilanteissa, joissa

- 1) muutoksenhakutuomioistuimen käsiteltävänä on muutoksenhakuteitse tullut rangaistustuomio asiassa, jossa joku tuomituista on vangittuna tai alemman oikeusasteen tekemä vangitsemispäätös siitä tehdyn erillisen muutoksenhaun johdosta
- 2) ylemmän tuomioistuimen käsiteltävässä olevassa tai ensi asteena käsiteltäväksi tulevassa asiassa esitetään vapaana olevan tai pidätetyn vastaajan tai epäillyn vangitsemista
- 3) PKL:n 3:15§:ssa säännelty vangitsemisasian uudelleen käsittely voi joissakin tapauksissa tulla tarpeelliseksi⁴⁸

---

⁴⁷ Helminen ym., 2014, s. 860-882

⁴⁸ Helminen ym., 2014, s. 882-890

8 LOPUKSI

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä selkeä ja helppolukuinen tietopaketti vapau-
teen kohdistuvista pakkokeinoista ja niitä koskevasta sääntelystä. Lainsäädäntö muuttuu
yhteiskunnan mukana ja tämän opinnäytetyönkin tekemisen aikana vahvistettiin uusi laki
pakkokeinojen muuttamisesta. Opinnäytetyössäni pyrin kertomaan pääasiat pakkokei-
noin liittyvästä sääntelystä. Halusin myös kertoa esitutkinnasta ja sen vaiheista sekä
periaatteista, sillä esitutkinta liittyy vahvasti pakkokeinojen käytön yhteyteen. Vapau-
teen kohdistuviin pakkokeinoihin eli kiinniottamiseen, pidättämiseen ja vangitsemiseen pereh-
dyin enemmän ja tarkoitus oli kertoa jokaisesta pakkokeinosta kattavasti. Tarkoituksena
oli myös tuoda esille asianosaisten oikeudet pakkokeinojen käytön eri vaiheissa ja pak-
kokeinojen käyttöön liittyvät mahdolliset ongelmat.

Lainsäädännössä tasapainoillaan esitutkinnan kohdalla tutkinnan tehokkuuden vaati-
muksen ja asianosaisten, varsinkin epäillyn, oikeusturvan kanssa. Esitutkinnan viivästy-
minen voi olla yksi ongelma asianosaisten oikeusturvaa ajateltaessa. EIS:n 6 artiklan 1
kappaleen mukaan jokaisella on oikeus oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa sil-
loin, kun päätetään häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Tähän kohtuulliseen ai-
kaan lasketaan esitutkintaan käytetty aika. Kansalaisten oikeusturvan kannalta on myös
tärkeää, että esitutkintapöytäkirja laaditaan samoja kirjaamisperiaatteita noudattaen.
Opinnäytetyön aiheeseen perehdyttyäni koen, että suurimmat ongelmat ovatkin rikos-
prosessien pitkä kesto esitutkinnasta tuomion antamiseen. Toisaalta esitutkintaa ei tule
hätköidä, sillä tutkinta on toimitettava huolellisesti, jotta asianosaisten oikeusturva toteu-
tuu.

LÄHTEET

EUR-Lex. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU. Annettu 25.10.2012. Viitattu 8.3.2018.

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>

Finlex. HE 222/2010. Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi. 29.10.2010. Viitattu 28.3.2018.

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100222#idp452504064>

Finlex. HE 252/2016. Hallituksen esitys eduskunnalle tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämisestä koskevaksi lainsäädännöksi. 1.12.2016. Viitattu 28.3.2018.

<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2016/20160252>

Finlex. Laki pakkokeinolain muuttamisesta 101/2018. 30.1.2018. Viitattu 9.3.2018.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180101#Pidp450406896>

Helminen, K.; Fredman, M.; Kanerva, J.; Tolvanen, M. & Viitanen M. 2014. Esitutkinta ja pakkokeinot. 5., uudistettu painos. Alma Talent Oy.

Helminen, K.; Kuusimäki, M. & Rantaeskola, S. 2012. Poliisilaki. Alma Talent Oy.

Laki24. Rikosprosessin vaiheet esitutkinnasta täytäntöönpanoon. Viitattu 9.3.2018.

<https://www.laki24.fi/rikosprosessin-vaiheet/>

Oikeusministeriö. Tiedote. Tehostettu matkustuskielto ja tutkinta-aresti vaihtoehtoiksi tutkintavankeudelle. 25.1.2018. Viitattu 6.3.2018.

http://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tehostettu-matkustuskielto-ja-tutkinta-aresti-vaihtoehtoiksi-tutkintavankeudel-1

Rantaeskola, S.; Halme, K.; Kortesalmi, L.; Lönnroth, K.; Parviainen, J.; Saukoniemi, T. & Springare, S. 2014. Poliisilaki-kommentaari. Poliisilaki-kommentaari, oppikirjat 23. Tampere: Juvenes Print.

Rantaeskola, S.; Halme, K.; Kortesalmi, L.; Lönnroth, K.; Parviainen, J.; Saukoniemi, T. & Springare, S. 2014. Esitutkintalaki-kommentaari. Esitutkintalaki, oppikirjat 21. Tampere: Juvenes Print.

Rantaeskola, S.; Halme, K.; Kortesalmi, L.; Lönnroth, K.; Parviainen, J.; Saukoniemi, T. & Springare, S. 2014. Pakkokeinolaki-kommentaari. Pakkokeinolaki, oppikirjat 22. Tampere: Juvenes Print.

Tolvanen, M. & Kukkonen R. 2011. Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Juridica-kirjasarjan 28. teos. Alma Talent Oy.